

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan talokirjoituksen raportti n:o 1.

Ministeriö Talous

Riikka 4/1 1938.

RIIA. SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ nro 6.

Riia SSA 4 P:NÄ tammi KUUTA 19.38.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

1 / 240 Pal. S - 38.

7/1-38

UASIN	
5	C26

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Reportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin
N° 1, Liettuan ja Saksan välit.

Ministeri:

Eduardas Tatin

KAUNASI

SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 1.

Riia ssa 4 p:nä tammi kuuta 19. 37.

1/240 Sal. S - 38

Asia: Liettuan ja Saksan välit.

71-38

5 C26

Sinä aikana, jona minulla on ollut tilaisuus läheltä seurata liettualais-saksalaisten suhteiden kehitystä, niiden vaihtelevaisuus on ollut silmiinpistävä. Ajoittain ne ovat olleet siedettäviä, ajoittain miltei hyviäkin. Mutta enemmän on ollut aikoja, jolloin tilanne on ollut pahastikin pingoitunut. Syypäinä aina vähän väliä tapahtuneisiin välien kärjistymisiin ovat olleet molemmat puolet, joskin raskaampi vastuu tuntuu lankeavan Liettuan osalle.

Skemaattisesti esitettynä kehityksen kulku säännöllisesti on ollut seuraava: Kun Liettuan hallitus Memelin alueen liettualaistuttamispyrkimyksissään aina ennemmin tai myöhemmin joutuu loukkaamaan Memelin saksalaisen väestön kansainvälisesti taattuja oikeuksia, tämä, luonnollisesti kyllä, herättää Saksassa suuttumusta. Saksan taholta seuraa silloin suurella täsmällisyydellä vastatoimenpiteitä, jotka ovat siksi jyrkkiä, että välien ankara kärjistyminen auttamattomasti syntyy. Tätä Liettua - ulkopoliittisen eristyneisyytensä vuoksi - ei kauan kestä, vaan perääntyminen käy ennen pitkää sille välttämättömäksi. Seuraa aika, jona Liettua kutakuinkin lojaalisesti kunnioittaa Memelin autonomiaa, ja jolloin rauha ja sopu val-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

litsee Liettuan ja Saksan välillä. Mutta kauan tämä tavallisesti ei kestä, vaan sama tanssi alkaa uudelleen, samoilla vaiheilla ja samoilla tuloksilla. - Tilanne on kerta kaikkiaan sellainen, että niin kauan kuin nykyinen järjestely on voimassa Memelin alueella, kiistoja ja selkkauksia Liettuan ja Saksan välillä ei voida välttää. Memelin merkitys on siksi suuri Liettualle, että alueen mahdollisimman läheisen poliittisen ja kansallisen liittämisen Suur-Liettuaan täytyy Liettuan hallituksen kannalta tuntua ensiluokkaisena tärkeältä tehtävältä, jonka toteuttamiseen sen on pyrittävä. Mutta ottaen huomioon, miten ylivoimaisesti Memelin väestö on saksalainen ja miten syvästi vihamielisesti se suhtautuu Liettuaan, on myönnettävä, ettei se ole mikään helppo tehtävä. Onko se ollenkaan mahdollinen, jääköön tässä sanomatta. Joka tapauksessa Liettuan hallitus ei ainakaan toistaiseksi ole löytänyt oikeata tietä tämän tarkoitusperän saavuttamiseksi. Yrityksissään päästä siihen se, kuten sanottu, ei ole voinut pidättyä vähin väliä turvautumasta Memelin autonomiaa rikkovaan väkivaltataktiikkaan, joka on osoittautunut erinomaisen onnettomaksi. Se ei vähimmässäkään määrin ole vienyt tarkoitettuihin tuloksiin, vaan ainoastaan synnyttänyt alati kasvavaa katkeruutta ja vastarintaa Memelin väestön keskuudessa, antanut Saksalle tervetulleita aiheita sekaantua asioihin ja tehdä vaikeuksia Kaunasin hallitukselle sekä heikentää yleistä luottamusta Memelin konvention ja statuuttien luomaan asiantilaan. Ei näet liene epäilystäkään siitä, etteikö Saksa pitäisi tätä olotilaa vain väliaikaisena järjestelynä ja etteikö, kun Berliinissä tilanne katsotaan siihen soveliaaksi, Memelin alueen irrottamista Liettuasta tultaisi, tavalla tai toisella, yrittämään. Toiselta puolen voitaneekin tosin myöskin pitää varmana,

ettei Saksa vain Memelin takaisinsaamiseksi antaudu mihinkään sotilalliseen selkkaukseen irrallisena, itsenäisenä edesottamuksenä, vaan antanee Saksa tämän kysymyksen lopullisen ratkaisun jäädä laajemman uudestijärjestelyn yhdeksi osaksi. Tätä odotettaessa on rauhattomuutta ylläpidettävä Memelin kysymyksen ympärillä, nykyisen järjestelyn epätydyttäväisyyden osoittamiseksi.

x

x

x

Noin kaksi vuotta sitten olot Memelissä olivat siinä määrin pingoittuneet ja Liettuan suhteet Saksaan siksi kärjistyneet, että tilanteen yleisesti katsottiin antavan aihetta vakavaan huolestumiseen. Puhuttiin "Pulverfass"ista, joka milloin tahansa saattoi räjähtää. Mutta ennenkuin jousi ehti liiaksi pingoittua, Liettuan hallitus - syistä, joita analysoin Kaunasin lähetystön 1936 vuoden raportissa № 10, - äkkiä teki täyskäännöksen. Seurauksena siitä oli, että liettualais-saksalaisissa suhteissa syntyi parannus, joka pian osoittautui siksi tuntuvaksi, että näitä suhteita sekä liettualaisella että saksalaisella taholla minulle kehuttiin suorastaan hyviksi. Puolestani katsoin kuitenkin - Kaunasin lähetystön 1937 vuoden raportissa № 5, 8/V - syytä olevan lausua seuraavaa: "..... Kaikesta tästä huolimatta jäi minuun se selvä vaikutelma, että näköään niin tyydyttävä kuva on vain sileä julkisivu, jonka pysyväisyyteen ei voi luottaa. Ymmärtääkseni nykyinen rauhallinen tilanne Liettuan ja Saksan välillä ei voi olla muuta kuin ohimenevää laatua".

Olin liiankin oikeassa näissä arveluissani. Jo pari kuukautta myöhemmin liettualais-saksalaiset suhteet jälleen kärjistyivät. Ulkonaisena syytä siihen oli Kaunasin hallituksen viime syyskuun 6 p:nä julkaisema laki Memelin alueella sijaitsevien, osaksi Memelin saksalaisille osaksi Saksan alamaisille

kuuluvien, verrattain laajojen maa-alueiden pakkoluovutuksesta. Tämä toimenpide - johon ryhdyttiin pari päivää ennen seimasin kokoontumista ja Memelin direktorion siitä tietämättä - on siksi kuvaava oloille Memelissä ja liettualais-saksalaisille suhteille, että saattaa olla syytä lyhyesti, yksityisseikkoihin ka-joamatta, tässä tehdä selkoa kysymyksen asiallisesta sisällöstä, eri puolien suhtautumisesta siihen ja sen yleisestä merkityk-
sestä.

Kiistämättömänä voitaneen pitää, että tosiasialliset, käytännölliset olot vaativat Memelin sataman laajentamista, uusi-
en tulli- ja warranttimakasiinien sekä modernien kasarmien raken-
tamista, lentokentän laittamista, j.n.e. Saadakseen haltuunsa
näihin tarkoituksiin välttämättömät maa-alueet Liettuan hallitus
viime vuoden kuluessa yritti ostaa kysymyksen tulevat tilat.
Maksamalla suhteellisen korkeita hintoja sen onnistuikin saada
haltuunsa muutamat näistä kiinteistöistä. Neljatoista tilanomista-
jaa kieltäytyi kuitenkin myymästä hintaan mihin tahansa. Silloin
Kaunasin hallitus turvautui siihen toimenpiteeseen, että se val-
tiolainsäädännöllistä tietä, julkaisi lain, jossa mainitut 14 ti-
laa määrättiin pakkoluovutettaviksi valtiolle.

Tämä menettely synnytti suuttumuksen myrskyn Memelissä
ja Saksassa. Tosin ei voitu kieltää, että käytännöllinen tarve
nyt saattoi vaatia ainakin muutamien pakkoluovutettaviksi määrät-
tyjen tilojen asettamista valtion käytettäväksi ilmoitettuihin
hallinnollisiin tarkoituksiin. Mutta pakkolunastetun alueen suu-
ruus, 440 ha, herätti epäilyksiä, että toisia tarkoituseriä
piili toimenpiteen takana. Pääministeri Tubeloksen julkisesti te-
kemä lausunto, että pakkoluovutusmenetelmä oli välttämätön, koska
Memelin kaupungin väkiluvun voitaisiin lähitulevaisuudessa laskea

nousevan 100.000:een ⁺), antoi myöskin tukea epäluuloon, että suunniteltiin pakkolunastuksen avulla vastaisuudessa päästävän Memelin liettualaistuttamiseen. Näin ollen pidettiin saksalaisella taholla nyt p.o. toimenpidettä koepallona, joka tosin tällä kertaa oli puolustettavissa välttämättömillä hallinnollisilla tarpeilla, mutta joka itse asiassa oli pitemmälle tähtäävä yritys luoda ennakkotapaus siitä, että pakkoluovutuksen määrääminen myöskin Memelin alueella kuuluu keskushallituksen prerogatiiveihin.

Saksalaisten kannalta tämän yrityksen onnistuminen oli tietenkin kaikin mokomin estettävä. Oikeaan rumputuleen Kaunasin hallituksen toimenpidettä vastaan ryhdyttiinkin sanomalehdistössä, ja uhkauksia ei säästetty. Asetuttiin jyrkästi sille kannalle, että Memelin statuuttien mukaan pakkoluovutus Memelin alueella voi tapahtua vain Memelin autonomisten hallintoelimien toimesta, ja että näin ollen Kaunasin hallitus oli selvästi rikkonut Memelin autonomiaa julkaisemalla pakkoluovutuslain valtiolainsäädännöllistä tietä.

Asia joutui välikysymyksen kohteeksi Liettuan parlamentissa ja käsittelyn alaiseksi Memelin maapäivillä. Kaunasin hallitus pysyi jyrkästi kannallaan, että se oli ollut oikeutettu julkaisemaan kiistanalaisen lain, perustellen tämän kantansa sillä, että toimenpide oli hallinto-oikeudellista eikä yksityioikeudellista laatua ⁺⁺). Memelin maapäivillä teasen kiinnilyötiin

⁺) Nykyään on koko Memelin alueella n. 150.000 asukasta ja Memelin kaupungissa 45.000, joista 80 à 90 % saksalaisia.

⁺⁺) Memelin statuuteissa sanotaan, että Memelin direktorion ja maapäivien yksinomaiseen toimivaltaan kuuluu "la législation civile, y compris les droits de propriété".

yhtä jyrkästi, että Memelin alueella pakkoluovutus voidaan päättää vain direktorion myötävaikutuksella - olkoon sen tarkoitus mikä tahansa.

Tässä ei voi tulla kysymykseenkään syventyä asian oikeudelliseen puoleen. Se veisi aivan liian pitkälle. Riittäköön toteaminen, että kysymys kieltämättä on epäselvä. Se on uusi esimerkki siitä, miten epämääräisesti ja onnettomasti Memelin statuuatit on laadittu.

Joka tapauksessa nyt julkaistu laki on tapahtunut toiseikka. "Ich habe das Gesetz unterzeichnet, ich habe es promulgiert, es bleibt dabei," sanoi minulle presidentti Smetona, ollessani viime kuussa Kaunasissa. Silti sain keskustelussani niin hyvin eri liettualaisten johtohenkilöiden kuin Saksan lähettilään kanssa sen selvän vaikutelman, ettei nykyisessä yleispoliittisessa tilanteessa puolella enemmän kuin toisellakaan haluta saattaa asiaa tiukimmilleen. Molempinpuolisesti tunnuttiin tällä kertaa ^{oltavan/}valmiita kompromissiin, liettualaiset sellaiseen, joka ei ainakaan muotonsa puolesta loukkaa Kaunasin hallituksen arvovaltaa ja joka ei estä esiintyneen todellisen tarpeen tyydyttämistä, saksalaiset sellaiseen, joka tarjoaa heille takuun, ettei vastaisuudessa ruveta valtiolainsäädännöllistä tietä pakkolunastamaan alueita "kolonisatio"-tarkoituksiin eli Memelin liettualaistuttamiseksi.

Ollessani Kaunasissa Saksan lähettiläs esitti Liettuan välitysehdoituksen/^h hallitukselle, jonka pääsisältö oli seuraava: Kerran säädetyin lain kumoamista ei vaadita, mutta Saksan lähettiläälle on virallisesti selitettävä, ensiksi ettei kiistanalaista lakia käytännössä tulla toteuttamaan, vaan että se pannaan ad acta, toiseksi, että Liejtuan hallitus myöntää, että Memelin sta-

tuuttien mukaan pakkoluovutusta ei Memelin alueella saa määrätä kolonisatiotarkoituksessa. Näillä edellytyksillä tähänasti tilojensa myymisestä kieltäytyneet tilanomistajat tulevat vapaaehtoisesti luovuttamaan tilansa valtiolle kohtuullisiin hintoihin. - Täten Liettuan hallitus saa haltuunsa tarvitsemansa tilat ja ainakin ulkonaisesti sen prestige jää koskematta.

Lähtiessäni Kaunasista Liettuan hallitus ei vielä ollut määrännyt kantansa tähän välitysehdotukseen. Täällä Riiasa en ole voinut saada tietoja asian kehityksestä. Kun ei mitään tilanteen kärjistymisestä ole kuultu, voi ehkä otaksua, että sovintoon tällä kertaa on päästy. Joka tapauksessa tämä selkaus osoittaa, miten arat ja labiilit olot ovat Memelissä, miten vaikeata Liettuan hallitukselle on siellä päästä oikeutetuhiinkin päämääriin, miten suuri Saksan vaikutusvalta siellä on ja miten helposti tämä suuri naapurivaltio milloin tahansa voi siellä manata esiin vakavan ristiriidan. Nytkin ministeri Zechlin minulle sanoi, että jollei Saksaa tyydyttävään kompromissiin päästä niin "ist ein ernster Konflikt vorhanden, eine neue Krise, und wir werden nicht vor effektiven Massnahmen zur Wahrnehmung unserer Interessen zurückscheuen."

Ministeri:

Edvard H. Paiv

ULKOASIAINMINISTERIÖN		
1 240 Sal. 1 38.		
7/1-38	2	
5	C 26	

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ^{ad}
 KIRJELMÄ n:o 14.
 Riia SSA 5 P:Ä tammi KUUTA 19 38.
 VIITTAUS: N
 P:Ä KUUTA 19 P:TTY n:o
 VIITTAUS: D. U. M. / 19.....

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Korjaus raporttiin.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle korjauksen Kaunasin-lähetystön eilen päivättyyn kulu-
 luvan vuoden raporttiin

N° 1, Liettuan ja Saksan välit.

Ministeri: *Edvardas Tallas*

Riiassa, tammikuun 5 p:nä 1938.

SIAI.

1 24. Val. 8 - 38.

Korjaus Kaunasin Lähetystön
raporttiin N° 1.

71-38

5 C26

Kaunasin Lähetystön eilen päivätyn raportin N° 1 kuudennen sivun viimeisellä ja seitsemännen sivun ensimmäisellä rivillä olevan lauseen on oltava näin kuuluva: "..... toiseksi, että Liettuan hallitus myöntää, että Memelin statuuttien mukaan pakkoluovutusta Memelin alueella ei saa määrätä valtiolainsäädännöllistä tietä ainakaan kolonisaatiotarkoituksessa."

Kolme yllä alleviivattua sanaa on siis lisättävä.

Ministeri:

Edvard H. Paasio

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasin - lähetystön raportti n:o 2.

Ministeriö Taltio

Riissa 17/1 1938.

ULKOASIAINMINISTERIÖN

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

2/240 Tel. S. 38

KIRJELMÄ nro 43.

12/1-38

Riia SSA 13 P: NÄ tammi KUUTA 1938.

VIITTAUS: N

P: NÄ KUUTA 19 P: TTY nro

5 C 26

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin

N° 2, Ministeri Lozoraitis Liettuan ulkopolitiikasta

Ministeri: *Eduardas P. Pajus*

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 2.

Riiassa 13 p:nä tammi kuuta 1938.

2/240 Val. 8 -38.

Asia: Ministeri Lozoraitis
Liettuan ulkopoliitikasta.

17/1-38

5 C 26

Liettuan ainoan sallitun poliittisen puolueen, hallituspuolueen „tautininkai”n, äskettäisessä vuosikokouksessa ulkoministeri Lozoraitis esitti pitkähkön selostuksen Liettuan ulkopoliittisista suuntaviivoista ja Liettuan suhteista eri ulkovaltoihin. Tämä selonteko oli laadittu tällaisille esityksille tavalliseen tyyliin ja oli sisältönsä puolesta miltei tavallista ylimalkaisempi. Sen tarkempi selostaminen siis ei tässä kannattane. Kuuluneen kuitenkin asiaan raportin muodossa tehdä lyhyesti selkoa sen tärkeimmistä kohdista.

Kosketeltuaan aluksi Espanjan ja Kaukaisen Idän tapahtumia ja niiden merkitystä muulle maailmalle, ministeri Lozoraitis otti puheeksi Kansainliiton nykyisen aseman ja totesi valittaen, että eri tahoilla suunnitellaan "de diminuer la portée des garanties de sécurité inserites dans le pacte, comme, par exemple, les sanctions." Omasta puolestaan hän lausui arvelevansa, että onnellisempaa olisi päinvastoin yrittää päästä Liiton nykyisestä heikkouden-tilasta "en recherchant de nouveaux modes pour améliorer l'application du pacte".

Siirtyen puhumaan Liettuan suhteista eri valtioihin, hän väitti voivansa todeta, että "l'année 1937 a été marquée par

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

les progrès de la croissance et du perfectionnement de l'Entente Baltique." Kuitenkaan hän ei voinut kieltää, etteikö viime aikoina Baltian maiden välillä olisi ollut todettavissa huomattaviakin erimielisyyksiä. Mutta huolimatta niistä hän väitti että "l'esprit de solidarité et d'amitié loyale qui marque nos relations, est un garant que la gravité de telles divergences d'opinion ne peut pas être poussée à outrance." Liettuan suhtautumisesta Ententeen hän käytti seuraavia sanoja: "Quant au point de vue lithuanien sur l'Entente Baltique, je voudrais répéter que nous y sommes entrés avec la persuasion qu'elle faciliterait la défense des intérêts communs et la réalisation d'une politique indépendante et augmenterait l'importance des trois Etats comme facteurs de paix et de stabilité. Nous n'avons pas changé cette opinion." Tässä ilmenee selvästi se suurempi harrastus Baltian Entente'n suhteen, jonka jo ~~Luoden~~ Kaunasin lähetystön viime vuoden raportissa № 6 totesin olevan havaittavissa Liettuassa.

Luoden tämän jälkeen katseen Liettuan suhteisiin muihin Itämeren ympärillä sijaitseviin maihin, Lozoraitis ensiksi kiinnitti huomionsa Neuvostoliittoon, puhuen siitä lämpimässä äänilajissa, sanoen m.m. että Liettua aikoinaan oli mielihyvällä tervehtinyt Neuvostoliiton yhtymistä Kansainliittoon ja todeten että Liettuan suhteet Neuvostolaan "se poursuivent dans la même direction que jusqu'ici, étant basées sur une amitié établie depuis longtemps". Alleviivattuaan Neuvostoliiton suurta merkitystä kansainvälisessä politiikassa ja erikoisesti Itä-Euroopassa, hän sanoi ilolla toteavansa "qu'aucune question litigieuse n'existe entre nos deux Etats."

Tämän jälkeen tuli Lozoraitisin esityksessä vuoro

liettualais- puolalaisille suhteille. Niistä minulla on tekeillä eri raportti, joten tässä rajoutun siteeraamaan Lozoraitista:

"En m'arrêtant à la Pologne, je ne puis que dire qu'au cours de l'année écoulée l'action du gouvernement polonais contre les lithuaniens dans la région de Vilnius a été encore plus vigoureuse, a été menée en ne tenant compte de rien, étant dirigée contre les centres principaux de la vie culturelle de nos frères dans la région de Vilnius. Des coups se suivant l'un après l'autre avec une acuité sans précédent, ont été assésés à la culture même lithuanienne, à tout ce qui est lithuanien dans toutes ses manifestations, aussi bien dans la vie publique, que dans la vie quotidienne des personnes privées. Les méthodes mêmes de cette lutte avec ce qui est lithuanien montrent clairement combien cette lutte est injuste et injustifiable.

Il est compréhensible que les événements dans la région de Vilnius retentissent en écho douloureux dans notre public. Le gouvernement polonais désire de cette façon exercer une pression sur le gouvernement lithuanien relativement à son attitude envers le conflit lithuano-polonais; officiellement, toutefois, le gouvernement polonais s'efforce de créer l'impression que son action anti-lithuanienne serait une action de représailles en réponse aux prétendues restrictions infligées à la minorité polonaise en Lithuanie. Les institutions polonaises mènent dans ce sens une propagande à l'étranger. Etant dépourvue de faits cette propagande opère avec des affirmations dénuées de tout fondement, dans l'espoir surement, qu'en répétant constamment ces affirmations quelque chose en restera dans l'opinion publique."

Tämän jälkeen Lozoraitis siirtyi puhumaan Liettuan suhteista Saksaan. Kaunasin lähetystön tämän vuoden raportissa № 1 kirjoitin siitä kärjistymisestä, joka viime aikoina niissä oli ollut havaittavissa. Samalla tein selkoa eräästä Saksan taholta esitetystä sovintomahdollisuudesta. Päätäten Lozoraitisin sanoista liettualais-saksalaisten suhteiden paranemisesta, voinee ehkä otaksua, että tähän sovintoon todella on päästy. Lozorai-

tisin sanat kuuluivat:

"En parlant de l'atmosphère entre la Lithuanie et l'Allemagne, je me rapelle de ma visite au ministre des affaires étrangères du Reich, le baron von Neurath, au mois de mars de l'année passée. Cette visite m'a donné l'occasion d'exprimer une fois de plus la satisfaction du gouvernement lithuanien de voir l'amélioration des relations et son désir que ces relations continuassent à s'améliorer. Il m'a été agréable d'entendre que notre attitude coïncidait avec les intentions du gouvernement du Reich. Dans ces circonstances, en coordonnant les actes avec les intentions mentionnées, il ne devrait pas y avoir de difficulté à maintenir les relations de bon voisinage avec l'Allemagne, qui sont toujours désirées par la Lithuanie. Il n'est pas nécessaire de rappeler que de telles relations doivent être basées sur le respect des droits réciproques et sur une confiance réciproque. En parlant du cours satisfaisant des relations avec l'Allemagne pendant l'année écoulée, je dois encore rappeler, que l'accord commercial a été exécuté normalement. Pour que le tableau soit complet, il faut souligner que les derniers temps l'Allemagne s'est montrée préoccupée au sujet de la loi publiée au mois de septembre, visant l'expropriation de certains terrains dans le Territoire de Klaipeda pour des besoins de l'armée, des communications, du port et des douanes. Le gouvernement a déjà déclaré devant le Seimas que cette loi était conforme au Statut du Territoire de Klaipeda. En le répétant, je puis aujourd'hui ajouter, que la loi d'expropriation ne soulève aucun doute quant à la stricte exécution de nos obligations internationales. En présence d'une telle situation, le fait de la promulgation de ladite loi ne doit, dans des conditions normales, soulever aucune difficulté.

Nos relations avec les Puissances signataires de la Convention de Klaipeda se développent dans une atmosphère d'amitié et de confiance. Il n'existe aucune question litigieuse entre nous."

Lozoraitis lopetti puheensa poliittisen osan muutamien koh-
teliain, ystävällisin sanoin Liettuan hyvistä suhteista Italiaan,
Englantiin ja Ranskaan. Hänen esityksensä loppuosan muodosti yleis-
katsaus Liettuan kaupallisiin suhteisiin eri maihin.

Ministeri:

Eduardas Tallas

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 3.

Ministeriö Talus

Piikki 2/2 1938.

ULKOASIAINMINISTERIÖ
 12/242 Pal. 38.
 29/2 - 38
 5 C26

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ nro 245.

Riia SSA 21 P:nÄ helmi KUUTA 1938.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY nro

VIITTAUS: D. U. M. / 19

UlkoasiainministeriöLLE

ASIA: Reportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
 Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin

N° 3, Liettuan suhtautuminen Kansainliiton peruskirjan
 pakotemääräysten muuttamiskysymykseen.

Ministeri: *Edvardas Tamin*

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 3.

Riia ssa 21 p:nä helmi kuuta 1938.

Asia: Liettuan suhtautuminen
Kansainliiton peruskirjan
pakotemääräysten muuttamis-
kysymykseen.

KOASIAINMINISTÖ	
12/242 tal.	38.
23/2 38	! LVI
5	C26

Käydessäni viime viikolla Kaunasissa kysyin ulkomi-
 nisteri Lozoraitisilta, mikä Liettuan hallituksen nykyinen kan-
 ta on Kansainliiton peruskirjan 16 art:n muuttamista koskevas-
 sa nykytärkeässä kysymyksessä. Lozoraitis vastasi kyselyyni
 melkolailla täsmällisemmin kuin hänen tapansa on, lausuen, että
 Liettua muuttumatta on täydellisesti samalla kannalla kuin an-
 taessaan v. 1936 vastauksensa Kansainliiton Sihteeristön kierto-
 kyselyyn asiassa. Liettuan hallitus katsoo siis edelleen, hän
 sanoi, että ajankohta ei ole otollinen peruskirjan muuttamisyri-
 tyksille ylipäänsä, ja että - jos tällaiseen kuitenkin oli-
 si ryhdyttävä - ainakin periaatteessa olisi pidettävä kiin-
 ni pikemminkin pakotemääräysten tehostamisesta kuin pyrittävä
 niiden heikontamiseen. Lozoraitis ei pitänyt viime aikojen ta-
 pahtumia - Abessinian ja Kiinan selkkauksia, Italian eroa
 Kansainliitosta, Saksan deklaratiota olla palaamatta nykyiseen
 Kansainliittoon, y.m. - sellaisina, että niiden vuoksi pe-
 ruskirjan muuttamiseen ja heikontamiseen olisi ryhdyttävä. Huo-
 limatta näistä tapahtumista pitäisi hänen mielestään edelleen
 pitää kiinni kollektiivisen turvallisuuden ideasta ja siis

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.
 Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.
 Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
 Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoi-
 tuksiin.

nykyisten pakotemääräysten säilyttämisestä, koska - ainakin sellaisessa geopoliittisessa asemassa olevan maan kannalta kuin Liettuan - sitä suojaa, jota 16 art. määrätyissä tapauksissa vielä kaikesta huolimatta saattaa tuoda sille hyökkääjää vastaan, on pidettävä painavampana kuin sitä vaaraa, että sen kautta voi joutua mukaanvedetyksi selkkaukseen, jossa muuten kenties ei olisi osuutta.

Liettuan todellisen aseman huomioonottaen täytyykin myöntää, että tämä asenne saattaa olla hyvinkin perusteltu sen kannalta katsoen. Eihän Liettua, jos sota syntyy Euroopan tässä kulmassa, missään tapauksessa voi kuvitellakaan jäävänsä selkkausten ulkopuolelle.

Lozoraitis lopetti keskustelumme tästä asiasta sanomalla, että Liettuan hallitus, ylläolevan mukaisesti, ei ole aikonut ottaa edes harkinnan alaiseksi v. 1936. antamansa vastauksen korjaamista tai täydentämistä suuntaan tai toiseen. Ja hän lisäsi katsovansa siihen olevan sitä vähemmän syytä, kun miltei varmana voitaneen pitää, ettei Kansainliiton yleiskokouksessa tule käymään mahdolliseksi päästä yksimielisyyteen 16 art:n muodollisesta muuttamisesta ja että tämä artikla niin ollen miltei 100 % todennäköisyydellä tulee pysymään muuttamatta, kaikista muutoshalukkaiten valtioiden yrityksistä huolimatta.

Ministeri:

Eduard G. Paun

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaenasisa olevan lähetystön raportti n:o 4.

Ministeriö Falin

Riassa 26/2 1958.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ nro 272.

Riia SSA 26 P:nÄ helmikuuta 1938.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOASIAINMINISTERIÖN	
No 13/242 Pal 8.38.	
2/3 - 38	109
	02.310
5	026

Ulkoasiainministeriölle

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluven vuoden raportin

N° 4, Liettua ja Abessinian valtauksen tunnustaminen.

Ministeri:

Edvardas Tautkus

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 4.

Riia ssa 26 p:nä helmi kuuta 1938.

Asia: Liettua ja Abessinian
valtauksen tunnustaminen.

11 / 242 Pal. S. 38	
2/3 - 38	3
5	C 26

Keskusteluissani ulkoministeri Lozoraitisin ja muiden liettualaisten johtohenkilöiden kanssa käydessäni viime viikolla Kaunasissa sain seuraavan käsityksen Liettuan todellisesta suhtautumisesta Abessinian valtauksen tunnustamista koskevaan kysymykseen ylipäänsä ja erikoisesti Latvian ulkoministerin viime "suurpoliittiseen" otteeseen tässä asiassa:

Liettuan kannanoton perustana on näkökohta, että yhtäläisyyttä on olemassa Vilnan valtauksen ja Abessinian valtauksen välillä. Kysymys Abessinian valtauksen tunnustamisesta on tämän vuoksi, sanoi minulle Liettuan ulkoministeriön poliittisen osaston päällikkö, periaatteellisesti ja ideologisesti vielä vaikeampi Liettualle kuin muille pienille valtioille. Mutta kun Liettuassa tietenkä yhtä hyvin kuin kaikkialla muuallakin oivalletaan, että Italian imperiumi ennemmin tai myöhemmin, ehkä piankin, joka tapauksessa tulee yleisesti tunnustetuksi, asettuminen jyrkälle "non possumus"-kannalle realipoliittisesti ei voi tulla kysymykseenkään. Koska, kuten Lozoraitis minulle sanoi, Liettua, kaiken tämän mukaisesti, ei tahdo olla ensimmäisten tunnustavien joukossa - mutta ei myöskään viimeisten, on

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Liettuan virallinen kanta viime syksystä saakka ollut se, että Liettua periaatteessa on valmiina tunnustamaan Abessinian valtauksen, mikäli tämä saattaa tapahtua tilaisuuden ilmaantuessa, jota Liettua pitää siihen sopivana, sekä yhdessä muiden Baltianmaiden kanssa, Baltian Ententen periaatteiden mukaisesti, ja yhteisymmärryksessä läntisten suurvaltojen kanssa. Sopuoinnussa tämän kannan kanssa ulkoministeri Lozoraitis - niinkuin Munters oli minulle kertonut - olikin ennen Kansainliiton viime yleiskokousta Liettuan puolesta yhtynyt Muntersin ehdotukseen äänestää Abessinian keisarin mahdollisesti yleiskokousta varten antamien valtakirjojen hylkäämisen puolesta. Asian ehkä tällä tavoin tapahtunut ratkaisu olisi, ministeri Lozoraitisin mielestä, täyttänyt ne ehdot, jotka Liettuan hallitus puolestaan oli katsunut välttämättömiksi sille asettaa.

Aivan toisenlaatuisiksi tunnuttiin Liettuassa katsotun ministeri Muntersin aikomus kohottaa malja Italian kuninkaan ja Etiopian keisarin kunniaksi, Muntersin käydessä Roomassa Vatikaanin kanssa tehdyn sopimuksen allekirjoittamista varten: tilaisuutta ei voitu pitää sopivana; muotoa ei myöskään; muut Baltianmaat jäisivät syrjään; yhteisymmärrys läntisten suurvaltojen kanssa tuntui epäselvältä; j.n.e.

Ministeri Lozoraitis väitti, esittäneensä suunnilleen saman, minkä hän nyt oli minulle sanonut, Latvian Kaunasin-lähettiläälle, ministeri Sējalle, kun tämä virallisesti oli Lozoraitisille ilmoittanut Muntersin aikomuksista.

Miten on näin ollen mahdollista, että ministeri Sēja, joka ei suinkaan ole mikään vasta-alkaja (hän on ollut Latvian ulkoministeriön osastopäällikkö, lähettiläs Washingtonissa, lähettiläs Lontoossa ja ulkoministeri), saattoi tiedoittaa ulkoministe-

rilleen Lozoraitisin tehneen huomautuksia ainoastaan Muntersin suunnitteleman eleen muotoa vastaan? (Riian Läh. rap. N° 7).

Niiden lukuisten keskustelujen jälkeen, jotka minulla vuosien kuluessa on ollut Lozoraitisin kanssa, on selitys minulle ilmeinen: Se on yksinkertaisesti löydettävissä Lozoraitisille ominaisesta tavasta pukea kaikki lausuntonsa uskomattoman hämärään, monisanaiseen muotoon ja säännöllisesti käyttää mahdollisimman "diplomaattisia" lauseparsia, joita miltei aina voi tulkita vähintään kolmella eri tavalla, ja joiden varsinainen sisältö siten useimmiten jää arvoitukseksi. +)

Täten on tälläkin kertaa varmasti tapahtunut selvä väärinkäsitys: Lozoraitis luulee kohteliaisin, diplomattisin sanoin ilmoituoneensa Sējalle Liettuan kielteisen kannan Muntersin edesottamuksen suhteen, samalla kuin Sēja on varma siitä, että hän totuudenmukaisesti on Muntersille esittänyt Lozoraitisin ilmoituksen.

Näin ollen on enemmän kuin luonnollista, että perästäpäin molemmiin puolin närkästystä syntyi. Mutta Liettuassa noudatettiin silmiinpistävää itsehillintää. Lehdet eivät saaneet julkaista omakohtaisia arvosteluja, vaan ainoastaan painattaa Viiron lehtien kirjoitukset. Diplomaattiset demarchet rajoittuivat Lozoraitisin henkilökohtaiseen keskusteluun Muntersin kanssa, viimeainitun ollessa pari tuntia Kaunasissa paluumatkallaan Genèvestä. Tästä keskustelusta ei ole voitu saada tietää muuta, kuin että se oli "avomielinen" ja "ystävällinen". Mutta riittä-

+) Eräs Kaunasin-virkaveljeni sanoi minulle kerran: On vällan turha kysyä mitään Lozoraitisilta. Konkreettisia vastauksia ei- hervoja poikkeustapauksia lukuunottamatta - kuitenkin häneltä saa, vaan ainoastaan "Worte, Worte deren reellen Sinn es für einen gewöhnlichen Menschen unmöglich auszuergröfen ist."

nee, kun sen selväksi tulokseksi voi todeta, että sen jälkeen koko selkkaus Liettuan osalta on pantu ad acta.

On ilmeistä, että Liettuan hallitus heti päätti kil-
tisti niellä suuttumuksensa ja antaa asian jäädä silleen. Tämä
Liettualle harvinainen asenne - joka selvittää paljon hämää
tässä asiassa - saa oman selvityksensä siitä tosiseikasta,
että Liettuan nykyisessä pahasti eristyneessä kansainvälisessä
asemassa Baltian Entente on sen ainoa ulkopoliittinen, ainakin
jossain määrin positiivinen kiinne kohta, ja että se niin ollen
tahtoo välttää kaikkea, joka voisi myötävaikuttaa sen enempään
heikontamiseen. Vaikkakin - kuten esitin Riian lähetystön ra-
portissa № 7 - Muntersin teko Roomassa oli selvä merkki
Baltian Ententen sisäisestä heikkoudesta, ja vaikkakin hän tällä
teollaan ilmeisesti rikkoi sitä solidariteettia kansainvälisellä
alalla ja sitä ulkopoliittista yhteisrintamaa, joka on Baltian
Ententen koko sisältö ja tarkoitus, ja siis sillä pahasti hor-
jutti Ententen perustaa, selitetään ostentatiivisesti Liettuassa,
että koko juttua ei ole pidettävä muuna kuin ohimenevää laatua
olevana "Schönheitsfehler"inä, johon ei kannata kiinnittää huo-
miota. "Schwamm drüber". Mielenosoituksellisesti annettiin
Muntersille helmikuun 16 p:nä Liettuan kaikkein korkein kunnia-
merkki, Vytautas Suuren kunniamerkin suurristi.

Ministeri:

Edvard H. Fain

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 5:

Ministeri Talin

Riissa 14/3 1938.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 319.

Riia SSA 14 P:NÄ maalis KUUTA 1938.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOGAS A.		
16 / 242 Val. 38.		
16/3.38		
5	C26	

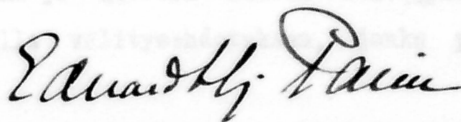
Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluvaan vuoden raportin

N° 5, Liettuan ja Saksan välit.

Ministeri:

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 5.

Riia ssa 14 p:nä maaliskuuta 1938.

Asia: Liettuan ja Saksan välit.

16/242 Pal. S. 38.
16/3-38
C26

Siinä raportissani, jossa viimeksi n. 2 kuukautta sitten käsittelin Liettuan ja Saksan välisiä suhteita, tein selkoa siitä tilanteen kärjistymisestä, jonka oli aiheuttanut Kaunasin hallituksen viimesykyinen toimenpide valtiolainsäädännöllistä tietä määrätä pakkoluovutettaviksi joukko Memelin kaupungin läheisyydessä sijaitsevia, osaksi Saksan alamaisille, osaksi saksalaisille memeliläisille kuuluvia tiloja. Selostin eri asiapuolten suhtautumista asiaan ja kerroin Saksan lähettilään esittäneen Liettuan hallitukselle välitysehdotuksen, jonka pääkohdat olivat seuraavat:

- 1°) Pakkoluovutuslakia ei käytännössä sovelleteta, vaan pannaan se - muodollisesti kumoamatta jääneenä - "ad acta";
- 2°) Peruutetaan pakkoluovutettaviksi määrättyjen tilojen omistajille säädetty kielto ryhtyä oikeudellista laatua oleviin toimenpiteisiin tilojensa suhteen;
- 3°) Liettuan hallitus myöntää, että Memelin statuuttien mukaan pakkoluovutusta Memelin alueella ei saa määrätä valtiolainsäädännöllistä tietä "kolonisatiotarkoituksiin" (-Memelin alueen liettualaiistuttamiseksi).
- 4°) Jos Liettuan hallitus akseptoi nämä toivomukset,

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Saksan hallitus puolestaan pitää huolen siitä, että pakkoluovutettaviksi määrättyjen tilojen omistajat vapaaehtoisesti myyvät tilansa Liettuan hallitukselle kohtuullisiin hintoihin.

Yllämainitun raporttini toimittamisen jälkeen ei Riias-ta käsin ole ollut mahdollista todeta muuta asian kehitykseen nähden, kuin että sekä liettualaiset että saksalaiset lehdet sen suhteen noudattivat silmiinpistävää vaiteliaisuutta.

Käydessäni viime kuussa Kaunasissa kerrottiin minulle seuraavaa tilanteen kulissien takana tapahtuneesta kehityksestä:

Memelin sopimuksen allekirjoittajavaltioina Englannin ja Ranskan hallitukset ovat ilmoittaneet, että riidanalaisen pakkoluovutuslain säätäminen valtiolainsäädännöllistä tietä ei ollut Memelin statuuttien vastaista, katsoen siihen, että Liettuan hallitus nimenomaan ^{heille/} on selittänyt, että sanotun lain määräämä pakkoluovutus ei tapahdu kolonisatiotarkoituksessa.

Tämä Englannin ja Ranskan kannanotto on tietenkin ollut omiaan rohkaisemaan liettualaisia ja se on epäilemättä myötävaikuttanut siihen, etteivät liettualaiset ole vastanneet mitään Saksan ehdotukseen eivätkä tulle siihen vastaamaan. "On étudié la question, mais une réponse n'est pas même encore préparée", sanoi ulkoministeri Lozoraitis minulle kyssessäni häneltä asian laita.

Saksalaisia taasen Englannin ja Ranskan selitys tietenkin on jossain määrin masentanut, vaikeivät he koskaan ole väittäneetkään, ettei pakkoluovutusta puhtaisiin hallinnollisiin tarkoituksiin voitaisi valtiolainsäädännöllistä tietä määrätä.

Joka tapauksessa on voitu todeta itsehillintää molemmin puolin ja selvää halua välttää asian kehitystä kireimmilleen.

Niinpä pakkoluovutuslakia käytännössä ei toistaiseksi ole toimeenpantu. Ei edes ole asetettu sitä valiokuntaa, joka lais-
sa edellytetään pakkuluovutettaviksi määrättyjen tilojen arvioi-
mista varten, y.m. - Niin ollen voitane sanoa, että fak-
tillisesti Saksan välitysehdotuksen ensimmäinen kohta on täy-
tetty.

Käytännössä on myöskin pakkuluovutettaviksi määrättyjen tilojen omistajien sallittu ryhtyä ainakin määrätynlaisiin ti-
lojaan koskeviin oikeudellisiin toimenpiteisiin, kuten kiinni-
tyslainojen uudelleenjärjestämiseen, j.n.e. - Siten saksalai-
sen välitysehdotuksen toinenkin kohta voitane sanoa ainakin osaksi täytetyksi.

Sitä vastoin Liettuan hallitus ei ole antanut mitään
sellaista selitystä ^{Saksalle/} kuin Saksan välitysehdotuksen kolmannessa
kohdassa vaaditaan.

Koska tämä selitys - kuten tarkemmin esitin Kaunasin
Lähetystön tämän vuoden raportissa № 1 - Saksan kannalta
on välitysehdotuksen ydin, sen tekemättä jättäminen on aiheut-
tanut, ettei Saksan taholta mitään painostusta ole harjoitettu
asianomaisia kiinteistöomistajia kohtaan tai oikeammin ettei
lupaa heille ole annettu vapaaehtoisesti myydä tilansa. Siten
Liettuan hallitus ei myöskään ole saanut haltuunsa Memelin sa-
taman laajentamiseksi, uusien kasarmien ja tullirakennusten ra-
kentamiseksi y.m., alkuperäisen suunnitelman mukaan haluaamaansa
aluetta. Sen sijaan se on ryhtynyt ostoneuvotteluihin eräiden
muiden tilanomistajain kanssa, jotka tuntuvat halukkaalta myymään,

ja joiden tilat sopisivat tarkoitukseen suunnilleen yhtä hyvin kuin pakkoluovutettaviksi määrätyt.

Tilanteen kehityksen suhteen näyttää siis tällä haavaa olevan olemassa kolme mahdollisuutta:

1°) Liettuan hallitus ei vastaa mitään Saksan välitysehdotukseen eikä siis anna Saksan toivomaa selitystäkään, mutta toiselta puolen se ei myöskään sovelluta pakkoluovutuslakia. Nykyisen epämääräisen tilanteen annetaan vielä jatkua jonkin aikaa, jonka kuluessa Liettuan hallituksen luultavasti onnistuu ostaa ne ei-pakkoluovutettaviksi määrättyt tilat, joiden omistajien kanssa on ryhdytty neuvotteluihin, siten päästen konkreettiseen päämääräänsä - Memelin sataman laajentamiseen, uusien tullirakennusten ja kasarmien rakentamiseen, lentokentän laittamiseen y.m. - tarvitsematta antaa Saksan haluamaa selitystä. - Lähihinä tämä ratkaisu siis merkitsisi Liettuan voittoa. Mutta koska toiselta puolen pakkoluovutuslaki myöskin jäisi sovellettamatta, Saksakin voisi tyytyä tähän tulokseen.

2°) Liettuan hallitus akseptoi virallisesti Saksan välitysehdotuksen ja antaa Saksan toivoman selityksen, minkä vastineeksi pakkoluovutettaviksi määrättyjen kiinteistöjen omistajat Berliinin luvalla myyvät tilansa Liettuan hallitukselle. - Tämä ratkaisu merkitsisi tietenkin Saksan täydellistä voittoa.

3°) Liettuan hallitus hylkää virallisesti Saksan välitysehdotuksen kokonaisuudessaan ja ryhtyy sovellettamaan pakkoluovutuslakia koko laajuudessaan, - Tämä merkitsisi epäilemättä ankaran konfliktin syntymistä vakavine seurauksineen.

Keskusteluissani Kaunasissa sain sen vaikutelman, että toiselta puolen Liettuan hallitus on yhtä vastahakoinen antamaan

Saksan toivoman selityksen kuin se on haluton päästämään suhteitaan Saksaan vakavasti kärjistymään, toiselta puolen taasen, että nykyisessä yleispoliittisessa tilanteessa Saksan hallitukselle ei olisi mitään asian hiljaista hautaamista vastaan siedettävien ehdoin.

Näin ollen tuntuu minusta siltä, kuin ylläolevista kolmesta vaihtoehdosta ensinmainittu olisi tilanteen kehitysmahdollisuuksista otaksuttavin.

Jos tämän mukaisesti asia todella saadaan päiväjärjestyksestä poistetuksi, olisi tämä alkuaan jossain määrin uhkaavalta näyttävä välikohtaus saatu verrattain kivuttomasti selvitetyksi - kiitos suhteellisen hyvän tahdon molemmiin puolin.

Ministeri:

Eduard Hj. Paiva

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 6.

Ministeriö Talin

Riassa 22/3 1938.

Pol.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
17 / 242 Sal. 1:38		
26/3-58	70	
5	C 26	

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
 KIRJELMÄ nro 351.
 Riia SSA 23 P:Ä maalisk. KUUTA 19 38.
 VIITTAUS: N
 P:Ä KUUTA 19 P:TTY nro
 VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimiten tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
 Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin
 N° 6, Liettua - Puola I.

Ministeri: *Edvard H. Paasi*

KAUNASSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o **6.**

Riiassa 22. p:nä **maalis** kuuta 19**38.**

Asia: **Liettua - Puola I.**

17/242 Sak 38.

26/3-38

5 C 26

Ennenkuin ryhdyn arvostelemaan viime päivien tapahtumia Liettuan ja Puolan välillä - joista 16^{sta} päivästä asti 19 päivään saakka jatkuvasti tiedoitin Ministeriölle sähköin ja puhelimitse - sekä arvioimaan näiden tapahtumien synnyttämää tilannetta ja olemassa olevia perspektiivejä, lienee syytä lyhyesti palauttaa mieleen eräitä tosiasioita ja näkökohtia, jotka muodostavat viime sensatioiden taustan.

Tällöin on luonnollisesti turha muistuttaa niistä historiallisista tosiasioista, jotka olivat johtaneet siihen vuosi vuodesta yhä enemmän pingoittuneeseen tilaan, joka vallitsi Liettuan ja Puolan välillä, ja jonka eri ilmenemismuodot olivat käyneet liiankin hyvin tunnetuiksi. Tulokoon tässä vain todetuksi, että puolalaisen kenraalin Zeligowskin v. 1920 lopussa suorittama Vilnan valtaus epäilemättä oli brutaalinen oikeudenloukkaus Liettuaa vastaan, ja että sen johdosta objektiivinen arvostelija ei voine kieltää, etteikö Puolaa olisi pidettävä Liettuan ja Puolan siitä saakka vallinneen puolalaisen sotatilan tai "suhteettomuustilan" alkuperäisenä aiheuttajana. Mutta alkuaan moraalisesti ja oikeudellisesti hyvin perusteltua asennettaan Liettua vuosien kuluessa yhä pahemmin pilasi. Se

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

valtasi itse Memelin alueen aivan yhtä oikeudenvastaisesti kuin Puola oli valloittanut Vilnan, aivan samoja menettelytapoja käyttäen. Ja vaikka Vilnan kuuluminen Puolalle aikaa myöten oli käynyt niin ilmeisesti pysyväiseksi jääväksi tosiseikaksi, että sen faktillinen muuttumattomuus oli liettualaisille itselleenkin vallan selvä, kuitenkin nämä määrätietoisesti saboterasivat kaikkia yrityksiä molempia puolia tyydyttävällä tavalla selvittää ja poistaa päiväjärjestyksestä tämä kysymys. Voimatta toivoa Vilnanvaatimustensa toteutumista, Liettuan vallanpitäjät silti tahallisesti pitivät vireillä tätä repivää kysymystä, joka helposti olisi voinut käydä kohtalokkaaksi koko tämän maailmankulman rauhalle, ja käyttivät sitä hyväkseen sisäpoliittisten, osaksi puhtaasti henkilökohtaistenkin päämäärien saavuttamiseksi, kuten aikaisemmissa raporteissani olen kertonut.

Vuosien kuluessa kehittyi siten Puolan ja Liettuan välillä tilanne, joka syyllä leimattiin ruutitynnyriksi, ja joka Puolalle aikaa myöten kävi yhä kestävämmäksi. On itsestään selvä, miten hermostuttavaksi Puolalle muodostui tietoisuus, että sen naapurina, strategisesti arkaluontoisella taholla, oli valtio, joka avoimesti osoitti vihamielistä asennoitumistaan, joka perustuslaissaan julisti pääkaupungikseen Puolan valtakunnassa sijaitsevan kaupungin, jonka johtohenkilöt hellittämättä saarnasivat tämän kaupungin jälleenvallottamista, jonka kanssa diplomaattisia ja konsulaarisia suhteita ei ollut olemassa, johon raja oli suljettu niin että kauppa-, rautatie- ja postiyhteys oli mahdoton, ja joka itsepintaisesti kieltäytyi normalisoimasta suhteitaan Puolaan.

Mutta ei ainoastaan psykologisesti, vaan myöskin konkreettisesti Liettuan ja Puolan välillä vallitseva tilanne

tuotti viimemainitulle valtiolle lukuisia haittoja:

Se aiheutti Puolalle huomattavia vaikeuksia sen balttilaisen politiikan toteuttamisessa ylipäänsä ja erikoisesti sen pyrkimyksissä päästä näyttelemään sitä johtavaa osaa Baltikumissa, jota se aina on pitänyt itselleen niin tärkeänä.

Ilman diplomaattista edustusta Kaunasissa Puola ei voinut tehdä juuri mitään Neuvostoliiton huomattavan poliittisen ja sotilaallisen vaikutusvallan vastustamiseksi siellä, vaikka se oli Puohalle eri suhteissa vakavastikin haitallinen, niinkuin esitin m.m. Kaunasin lähetystön viime vuoden raportissa № 3 - 19/III.

Kaupankäynnin ja liikenneyhteyksien olemattomuus tuotti Puolalle ja etenkin Vilnan alueelle huomattavaa taloudellista haittaa, j.n.e.

Mutta perustamalla Kaunasiin lähetystö, johon nimitettäisiin sopivat henkilöt ja jonka käytettäväksi asetettaisiin runsaat rahavarat - joka toisin sanoen varustettaisiin kaikilla niillä julkisilla ja salaisilla vaikutusmahdollisuuksilla, jotka tarkoitustaan vastaavalla lähetystöllä pitää olla - Puola luuli voivansa voittaa nykyisen tilanteen sille tuottamat poliittiset ja taloudelliset haitat. Katsoen siihen, että liettualainen kansallistunne on hämmästyttävän heikosti kehittynyt kansan laajemmissa piireissä ja "puolalaisuus" sivistyksellisessä mielessä paljon syvemmälle juurtunut kuin mitä saattaisi uskoa poliittisia suhteita ajateltaessa, Puola laski hyvin toimivan lähetystön avulla voivansa piankin luoda uuden puolalaisen herruuden Liettuassa ensin sivistyksen, sitten kaupan ja lopuksi politiikankin alalla.

Niin ollen on luonnollista, että Puola vuosien ku-

luessa eri keinoja käyttäen pyrki säännöllisten suhteiden solmimiseen Liettuan kanssa. Kerran jos toisenkin maaperää eri tietä tunnusteltiin ja yksityisten henkilöiden välityksellä esitettiin enemmän tai vähemmän konkreettisia ehdotuksia tilanteen selvittämiseksi. Tulokset näitä kuitenkin aina jäivät. Virallisestikin lienee sovinnontekoehdotuksia tehty. Ainakin väittävät puolalaiset - ja ulkoministeri Munters on minulle vahvistanut tämän väitteen oikeaksi - että eversti Beck olisi Genèvessä v. 1936 suullisesti ulkoministeri Lozoraitisille hahmotellut sovinnonteon mahdollisuuksia tavalla, joka merkitsi Puolan luopumista aikaisemmasta jyrkästä kannastaan, jonka mukaan ensin diplomaattiset suhteet olisi ehdoitta solmittava ja vasta sen jälkeen ryhdyttävä neuvotteluihin muiden riitakysymysten ratkaisusta.

Beck'in ehdotus olisi sisältänyt pääasiassa seuraavaa:

1°) säännölliset diplomaattiset ja konsulaariset suhteet solmitaan, rautatie- ja postiliikenne ynnä puhelin- ja sähkösanomayhteydet pannaan jälleen pystyyn;

2°) Puola tunnustaa de jure Liettuan itsenäisyyden ja loukkaamattomuuden sen nykyisten rajojen puitteissa;

3°) Puola solmii Liettuan kanssa hyökkäämättömyyssopimuksen;

4°) n.s. "kulturelliset" riitakysymykset (vähemmistöjen molemminpuolinen kohtelu) ratkaistaan sopimuksella;

5°) Puola suhtautuu vaitiololla Liettuan tekemään yksipuoliseen deklaratioon siitä, että se pysyy entisellä periaatteellisella kannallaan Vilnan kysymyksessä.

Tähän Puolan ehdotukseen - jonka objektiivisesti katsoen olisi pitänyt kelvata sovinnon pohjaksi - Liettuan hallitus ei koskaan vastannut mitään konkreettista. Selityksenä tähän

Lozoraitis kerran minulle sanoi, ettei hän Beckin esityksestä voinut "retenir quelque chose qui aurait pu être considéré comme une proposition réelle", ja että sitä paitsi liettualaisten vainoaminen Puolassa samalla alkoi, tehden kaikki sovinnon- tekoajatukset mahdottomiksi.

Nyt oli kai todellisuudessa asian laita päinvastoin niin, että juuri Liettuan heti ilmennyt kielteinen suhtautuminen Beckin yritykseen johti siihen, että Puola turvautui aikaa myöten yhä enemmän kiitävään väkivaltataktiikkaan liettualaista väestöä vastaan Vilnan alueella, levottomuuden tilan synnyttämiseen rajalla erilaisten välikohtausten avulla, ja sanomalehtikampanjaan Liettuaa vastaan, toivoen voivansa täten taivuttaa Liettuan myöntävyyteen. Tämä oli tosin aivan väärä taktiikka. Sen sijaan että Liettua tällä menettelyllä olisi saatu polvilleen, se päinvastoin auttoi Smetonaa ja hänen hallitusklikkiään pysyttelemään vastustusasenteessaan. Voitane näet pitää varmana, että nämä oman asemansa säilyttämisen vuoksi eivät ole voineet ja poliittisen vakaumuksensa perusteella eivät ole tahtoneet millään ehdolla tehdä sovintoa Puolan kanssa.

Tässä lienee oikea paikka huomauttaa, että niistä 17 vuodesta, jotka Liettuan - Puolan ristiriita on kestänyt, presidentti Smetona on ollut yli 11 vuotta maan johdossa sen diktaattorina, ja että hän ja henkilöt hänen ympärillään itsevaltaisesti ovat hoitaneet maan kaikkia asioita, ylläpitämättä sannonnottavaa yhteyttä kansakunnan muihin piireihin, tuskin edes omaan puolueeseen, ja täydellisesti välittämättä oppositiosta. Niin olen on Liettuan viime vuosikymmenen politiikka ollut Smetonan ja hänen hallitusryhmänsä politiikkaa, ja he kantavat myöskin koko vastuun sen tuloksista.

Alkuaan varmasti puhtaimman isänmaanrakkauden innostamina ja syvästi vakuutettuina kantansa oikeudenmukaisuudesta presidentti Smetona ja hänen miehensä ovat niin kauan ja niin jyrkästi saarnanneet Vilnan jälleenvallottamisen pysyvän Liettuan kansan pyhimpänä velvollisuutena, josta ei koskaan saa luopua, etteivät he - tekemättä poliittista itsemurhaa - ole voineet ilman muuta luopua tätä vaatimusta symbolisoivasta asenteestaan suhteiden normalisoimiskysymyksessä.

Sitä paitsi lienee asian laita todella niin, että Smetona y.m. faktillisesti ovat pitäneet nykyistä "suhteettomuustilaa" asiallisessa suhteessa Liettualle edullisempänä kuin säännöllisiä suhteita Puolaan, koska tällaiset suhteet, Smetonankin luulon mukaan, saattaisivat johtaa siihen, jota Puola niillä tavoittelee, ja mikä liettualaisen isänmaanystävänsä kannalta luonnollisesti olisi onnetonta.

Luottaen etenkin Neuvostoliiton deklaroimaan ystävyyteen ja sen enemmän tai vähemmän sitovassa muodossa antamiin lupauksiin Liettuan koskemattomuuden suojelemisesta, Liettuan hallitus on pitänyt varmana, ettei Puola ryhtyisi sotilaallisiin väkivaltaisuuksiin vaatimustensa toteuttamiseksi, ja sen perusteella uskaltanut määrätietoisesti suhtautua kielteisesti Puolan kaikkiin sovinnon-tekoyrityksiin ja neglishoida Puolan painostustoimenpiteitä ja uhkauksia.

Tällä tavoin Liettuan vallanpitäjät menettelivät niidenkin neuvottelujen suhteen, jotka kuluvan vuoden alussa oli pantu alulle eräiden yksityishenkilöiden välityksellä, ja joissa - parhaimmasta lähteestä saamieni tietojen mukaan - jo oli päästy niin pitkälle, että oli sovittu ei vain siitä "cadre"sta, jonka puitteissa virallisiin joskin mitä salaisimpiin neuvotte-

luihin olisi rydyttävä, vaan myöskin neuvottelijain henkilöistä (Liettuan puolesta sen Parisin-lähettiläs Klimas, Puolan puolesta ministeri Charwat) ja neuvottelujen alkamispäivästä. Täksi oli määrätty jokin päivä helmikuun alkupuoliskolla. Kun tämä päivä oli edessä, saapui Liettuasta tieto, ettei se sille sopinut. Sovittiin uudesta päivästä, helmikuun 25stä. Kun tämä päivä koitti, liettualaisista ei kuulunut mitään, eikä myöskään seuraavina päivinä. Silloin jokin yksityishenkilö, jonka nimeä en tiedä, kääntyi asiassa ulkoministeri Lozoraitisin puoleen. Tämä olisi - relata refero - tapansa mukaan antanut ainoastaan epämääräisiä, vältteleviä vastauksia.

Lienee ymmärrettävää, että Puolan kärsivällisyys tällöin loppui. Arvattavasti päätettiin jo silloin turvautua jyrkempiin keinoihin, johon yleispoliittinen tilanne epäilemättä Puolan kannalta tuntui eri suhteissa olevan harvinaisen otollinen.

Maaliskuun 11 p:nä sattui sitten tunnettu välikohtaus demarkatiolinjalla Puolan ja Liettuan välillä, jolloin puolalainen sotilas tuli ammutuksi ollessaan 17 metriä linjasta Liettuan alueella. Jättäen aprikoimatta, miten tämä välikohtaus todellisuudessa syntyi - oliko se onnettomuus vai provokation tulos - totean tässä vain, että sitä Puolan taholta käytettiin hyväksi uhkavaatimuksen esittämiseksi säännöllisten suhteiden solmimisesta Liettuan ja Puolan välillä. Seuraavassa raportissa olen tarkemmin käsittelevä tämän uhkavaatimuksen jättämisen ja hyväksymisen yhteydessä olevia eri seikkoja, ynnä analysoiva syntyneitä tilannetta ja sen kehitysmahdollisuuksia.

Ministeri:

Edmund H. Paine

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 2.

Ministeriö Salissa

Puassa 25/3 1938

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 360.

Riia SSA 26 P:nÄ maalis KUUTA 19 38.

VIITTAUS:N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

18/273 Pal. 2 38.
29/3. 38
5 C26

Ulkosaiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle

Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin

N° 7, Liettua - Puola II.

Ministeri:

Eduard H. Paicu

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 7.

Riia ssa 25 p:nä maalisk. kuuta 19 38.

18 273 Tal. S. 34
2/3 38

Asia: Liettua - Puola II.

5 C26

Lopetin viime raporttini otsakeasiassa toteamalla, että Puola käytti maaliskuun 11 p:nä tapahtunutta rajavälikohtausta hyväkseen esittääkseen Liettualle uhkavaatimuksen säännöllisten diplomaattisten suhteiden solmimisesta.

Heti sanotun rajavälikohtauksen jälkeen saattoi havaita, että tällä kertaa tapahtuma ei tulisi likvidoiduksi samalla tavoin kuin aikaisemmat samanlaiset sattumat. Puolalaisten lehtien kiivas kieli ja lukuisat aggressiivisluontoiset mielenosoitukset Puolassa toivat mieleen sen varoituksen, mikä Puolan taholta oli ulkoministeri Lozoraitisille annettu viime syksynä Genèvessä, puheen ollessa keväällä ja kesällä sattuneista rajaselkkauksista: "Ensi kerralla ammuimme!" Silmiä ei myöskään voitu ummistaa siltä tosiasialta, että kansainvälisen tilanteen täytyi Puolan kannalta tuntua otolliselta voimakeinoihin tarttumiselle liettualais-puolalaisten suhteiden selvittämiseksi, ja että Itävallan tapahtumien niinikään täytyi vaikuttaa rohkaisevasti Puolaan.

Näiden tosiasioiden edessä on luonnollista, että Latvian hallitus jo rajavälikohtauksen seuraavana päivänä eli 12/III kiinnitti Liettuan hallituksen huomiota tilanteen vakavuuteen,

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

korostaen miten toivottava olisi, että Liettuan hallitus oma-aloitteisesti yrittäisi päästä suhteittensa lopulliseen järjestämiseen Puolan kanssa. +)

Valitettavasti Liettuan hallitus ei noudattanut tätä Latvian hyvää neuvoa, vaan rajoittui ehdottamaan, maaliskuun 14 p:nä, Tallinnassa olevien Liettuan ja Puolan lähettiläiden välityksellä, neuvotteluja ainoastaan sattuneen rajavälikohtauksen selvittämisestä ja samantapaisten selkkausten estämisestä vastaisuudessa "à la ligne administrative lithuano-polonaise."

Jo seuraavana päivänä eli 15/III kävi ilmeiseksi, että Puola ei tyytyisi tähän. Täällä ruvettiin silloin pelkäämään Puolan ultimatiivisesti tulevan vaatimaan Liettualta liettualais-puolalaisen koko riitakompleksin lopullista selvittämistä. Salasähkeessäni N° 13 ilmoitin 16/III aamulla Ministeriölle tästä sekä ministeri Charwatin ilmoituksesta, että lähipäivinä oli odotettavissa Puolan hallituksen tekemän laajakantoisia päätöksiä.

Tietoisena siitä ulkoministeri Munters ilmoitti Liettuan hallitukselle, että ultimatum oli odotettavissa, mutta että hän ottaisi tehtäväkseen yrittää estää sen jättämistä, jos Liettua noudattaisi hänen 12/III antamaansa neuvoa ja itse heti tekisi Puolalle pitemmälle tähtäävän suhteiden järjestämisehdotuksen kuin 14:nneen päivän. - Tähän Latvian selvään välitysehdotukseen Liettua ei vastannut mitään!

Mieliala Riassa oli tällä välin käynyt yhä vakavamaksi ja levottomammaksi. Kysyttiin: Mitä kaikkea tulee Puola vaatimaan Liettualta odotettavissa olevassa uhkavaatimuksessaan?

+) Munters sanoi minulle, että hän olisi tehnyt tämän demarchen riippumatta rajaselkkauksestakin, jo Itävallan ta-
pahtumien kautta syntyneen yleistilanteen johdosta.

Tuleeko Liettua myöntymään vai ei? Mitä Neuvostoliitto tekee, jos Liettua kieltäytyy ja Puola ryhtyy sotilaallisiin toimenpiteisiin vaatimustensa toteuttamiseksi? Mikä seuraa / jos Neuvostoliitto sekaantuu aseellisesti asiaan? Tuleeko Saksa silloin pyymään toimettona? Ja jollei - mitä sitten?

Tilanteen kehitysmahdollisuudet olivat epäilemättä sangen vakavat. On pitkiä aikoja siitä kun ulkopoliittisesti yhtä vakavia päiviä täällä on eletty. Maaliskuun 16 ja 17 päivien kuluessa jännitys kasvoi miltei sietämättömäksi. Varmuudella tiedettiin kertoa, että Puola vaatisi vähintään 1°) diplomaattisten suhteiden solmimista; 2°) rautatie- ja postiliikenteen jälleenavaamista; 3°) sopimusta vähemmistöjen kohtelusta; 4°) kauppa- ja tullisopimusta; 5°) sen artiklan poistamista Liettuan hallitusmuodosta, jossa Vilna julistetaan Liettuan pääkaupungiksi; 6°) vahingonkorvausta rajaselkkauksessa ammutun sotilaan perheelle; 7°) uuden hallituksen nimittämistä Liettuassa; 8°) sotilasliiton solmimista, y.m.

Levottomuudella aprikoitiin Neuvostoliiton asennoitumisesta. Viitattiin aikoinaan levitettyihin väitteisiin siitä, että ~~että~~ Neuvostoliitto muodossa tai toisessa olisi luvannut Liettualle apuaan Liettuan koskemattomuuden turvaamiseksi, ja ennenkaikkea muistutettiin siitä yleisestä käsityksestä, että Neuvostoliitto omassa intressissään ei voisi jäädä passiiviseksi Puolan armeijan ehkä tunkeutuessa Liettuahan.

Jännitys ja hermostuneisuus kasvoi tunnista tuntiin, kunnes torstaina maaliskuun 17 p:nä klo 21 Puolan lähettiläs Tallinmassa jätti Liettuan sikäläiselle lähettiläälle Puolan uhkavaatimuksen ja sen sisällöstä ruvettiin saamaan tietoja. Uhkavaatimuksen ynnä siihen liitetyn noottienvaihtoehdotuksen tekstin lauantaiamuna saatoin Ministeriölle toimittaa / kirjelmäni № 343 ohella. Tultua

lopullisesti tunnetuksi, että ultimatum sisälsi vain vaatimuksen diplomaattisten suhteiden solmimisesta, laukesi jännitys täällä huomattavasti.

En tarkoin tiedä, mitä Puolan hallitus alkuaan oli aikonut vaatia ultimaatumissaan - tiedän vain, parhaimmasta lähteestä, että se oli enemmän kuin diplomaattisten suhteiden solmiminen. En liioin tiedä, missä määrin Puolan, esittämässään vaatimuksissa, osoittama maltillisuus oli tulos sen omasta vapaasta harkinnasta tai muiden valtojen painostuksesta. Tässä riittääköön toteaminen, että Puola kieltämättä osoitti itsehillintää esittäessään ultimaatumissaan vain itsessään siksi kohtuullisen vaatimuksen kuin vaatimus diplomaattisten suhteiden solmimisesta on.

Oliko tämä moderatio Puolan kannalta reaalipoliittisesti tarkoituksenmukaisinta politiikkaa vai ei, sen ainoastaan tulevaisuus saattaa osoittaa. Asioita näin perästäpäin arvostellen, ei näet suinkaan tunnu olleen mahdollisuuksien ulkopuolella, että Puolan olisi onnistunut saada melko pitemmällekin meneviä vaatimuksia nyt yhdellä kertaa läpiviedyiksi, ilman että mikään kolmas valtio olisi aseellisesti sekaantunut asiaan. Ettei Englanti eikä Ranska olisi sitä tehnyt, voitane pitää selviönä. Että taasen Neuvostoliitto alusta saakka oli päättänyt pysyä sekaantumatta asiaan, selvinnee siitäkin, että jo eräillä päivällisillä torstaina 17/III Neuvostoliiton tšekäläinen lähettiläs - joka silloin ei voinut tuntea Puolan vasta myöhemmin samana iltana jättämän uhkavaatimuksen maltillisuutta - mitä kategorisimmassa muodossa selitti, että Neuvostoliitto ei missään tapauksessa puuttuisi asiaan, vaikkakin Puolan joukot tunkeutuisivat Liettuaan! - Eikö näin ollen - voi itseltään kysyä

- olisi ollut Puolan kannalta tarkoituksenmukaisempaa yhdellä iskulla ajaa perille kaikki vaatimuksensa? Onhan diplomaattisten suhteiden solmiminen sinänsä vain muodollisuus ja onhan lähellä otaksua, että Liettua nyt, kun muiden kysymysten ratkaisuun on ryhdyttävä diplomaattista tietä, tulee tekemään siksi paljon vastarintaa, että Puolalle/ ^{(ei jää/} muita mahdollisuuksia kuin jälleen ryhtyä voimakkeihin, jos se haluaa päästä päämääriinsä?

Jääköön kuitenkin nyt sen enemmät arvelut tästä sikseen. Tyydyn toteamaan, että optimistit katsovat Puolan menetelleen viisaasti noudattamalla maltillisuutta, koska sen siten voidaan otaksua luoneen ainakin jossain määrin parempia edellytyksiä liettualais-puolalaisten suhteiden vastaiselle kehitykselle, kuin jos koko riitakompleksi yhdellä iskulla olisi selvitetty reseptin mukaan: "Willst Du nicht mein Bruder sein, schlag ich Dir Dein' Schädel ein." - Ken elää saa nähdä.

Joka tapauksessa voidaan todeta, että kiitos Puolan osoittaman suhteellisen maltillisuuden tilanne - mitä tähän hetkeen tulee - selvisi nopeammin ja helpommin kuin mitä muuten olisi ollut asian laita.

Se teki tietenkin Liettuan myöntymisen ainakin jossain määrin helpommaksi sille.

Se teki muille valtioille huomattavasti helpommaksi painostaa Liettuaa myöntymiseen. +)

+) Mitä muiden valtioiden asennoitumiseen tulee, en ole voinut saada aivan tarkkoja tietoja. Tuntuu siltä kuin Saksa ja Italia olisivat heti suoraan neuvoneet taipumiseen. Mitä Ranskaan tulee, väitetään - ja Munters viittasi siihen vielä eilen, puhuessaan kansani - että Ranskan lähettiläs Kaunasissa olisi lähinnä kehoittanut vastarintaan. Vielä perjantaina lienee Liettua toivonut Englannin välitystä, josta voitane vetää johtopäätös että Englanti, epäroityään, vasta perjantai-iltana ilmoitti kantansa olla täydellisesti

Se teki, ennenkaikkea, Neuvostoliitolle helpommaksi selittää pysyvänsä konfliktiin puuttumatta. - Jo perjantai-aamuna 18/III saatoin salasähkeessäni № 13 tiedoittaa Ministeriölle, että Litvinow, - saatuaan tietää uhkavaatimuksen jätetyn torstai-iltana - perjantain vastaisena yönä oli kutsunut luokseen Puolan suurlähettilään, ja, lausuttuaan toivomuksen selkkauksen sovittamisesta rauhassa, nimenomaan oli selittänyt Neuvostoliiton pysyvän sekaantumatta asiaan. Milloin ja missä muodossa tämä sama ilmoitus tenttiin Liettuulle, en tiedä. Joka tapauksessa sillä oli ratkaiseva merkitys. Sen kautta kävi ilmeiseksi, että kansainvälisen suurkonfliktin uhka oli vältetty. Sen kautta kävi myöskin Liettuulle selväksi, ettei se - miten tapahtumat kehittyisivätkin - miltään taholta voisi odottaa apua, eikä, Englannin kannan tultua tunnetuksi, edes välitystäkään. Liettualla ei siis ollut muita mahdollisuuksia kuin taipua tai ryhtyä selvästi toivottomaan sotilaalliseen vastarintaan.

Lauantai vastaisena yönä kävi - kuten lauantai-aamuna puhelimitse Ministeriölle tiedoitin - selväksi, että Liettua vauksitta taipuisi. Kello 12 lauantaina 19/III suoritettiin Tallinnassa Puolan vaatimusten mukainen noottienvaihto diplomaattisten suhteiden solmimisesta ja lähettiläiden akkreditoimisesta ennen maaliskuun 31 p:ää. Klo ½1 Liettuan parlamentti, joka oli kut-

puuttumatta asiaan. Latvia perjantai-iltana nimenomaan kehoitti Liettuaa myöntymään, koska apua tai välitystä minkään suurvallan taholta ei ollut odotettavissa ja koska Puolan taholta mikään bluffi ei suinkaan nyt ollut kysymyksessä. - Päinvastoin, Puolan sotajoukot olisivat ehdottomasti marssineet Liettuaan, jos tämä ei olisi taipunut.

suttu koolle ylimääräiseen istuntoon, yksimielisesti ja ilman että kenenkään edustajan taholta mitään deklaratiota tehtiin, hyväksyi hallituksen toimenpiteet.

Liettuan täten tapahtunut täydellinen alistuminen Puolan uhkavaatimukseen oli tietenkin sille äärettömän katkera. Tiesihän se koko sen politiikan täydellistä haaksirikkoa ja epäonnistumista, jota Liettua pian 18 vuoden aikana oli noudattanut. Presidentti Smetonalle henkilökohtaisesti ja hänen hallitusryhmälleen, jotka kantavat koko vastuun tästä politiikasta, se niin ollen oli mitä raskain isku. Mutta myöskin koko Liettuan kansalle se oli raskas pettymys. Olihan Smetonan vuosien kuluessa Vilnan kysymyksessä hellittämättä harjoittaman puolalaisvastaisen kiihoituksen kautta Liettuan kansaan todella juurtunut se vakaumus, että Vilnan "vapauttaminen" oli sen pyhin velvollisuus, ja ettei millään ehdolla Puolan kanssa saisi tehdä sovintoa, ennenkuin vilnan kysymys olisi selvitetty. Kun nyt tästä kannasta, uhkavaatimuksen edessä, nöyrästi luovuttiin, tämä luonnollisesti synnytti Liettuan kansassa syvää mielenkuohua ei vain Puolaa vaan miltei yhtä suuressa määrin hallitusta vastaan, jonka politiikka oli johtanut tähän nöyryytykseen. Niissä mielenosoituksissa, joita Kaunasissa ehdittiin järjestää ennenkuin kaikki sellaiset kiellettiin, demonstroitiin selvästi ainakin pääministeriä ja ulkoministeriä vastaan.

Mihin kaikkiin sisäpoliittisiin seurauksiin Liettuassa kapitulatio Puolan edessä tulee viemään, on vielä ennenaikaista sanoa. Toistaiseksi hallitus on vain jollakin tavoin väliaikaisesti uudestimuodostettu. Uusi pääministeri on tosin nimitetty, Mironas, mutta Lozoraitis pysyy v.a. ulkoministerinä, ja ent. pääministeri Tubelis jää hänkin uuteen hallitukseen. Mironas on sitä paitsi rouva Smetonan rippi-isä - mikä seikka kuvaa hal-

lituksen uudestimuodostamisen merkitystä - osoittaen, että "Familieregimentistä" ei haluta luopua. (Tubelis on, kuten tunnettua, rouva Smetonan lanko).

x x x

Liettuan taipumisen kautta akuuttinen konflikti vaarallisine mahdollisuuksineen oli selvitetty. Mutta sillä tilanne ja puolalais-liettualaisten suhteiden vastainen kehitys ei suinkaan vielä ole selvä. Onhan diplomaattisten suhteiden tapahtunut solmiminen sinänsä, kuten sanottu, vain muodollisuus. Nyt on vastanimitettyjen lähettiläiden ryhdyttävä diplomaattista tietä selvittämään pikaista ratkaisua vaativat lukuisat realiset vaikeudet liettualais-puolalaisissa suhteissa. Tuleeko se onnistumaan rauhallista tietä? Voitaneeko otaksua, että Puola tulee yrittämään parastaan, noudattaen mahdollisimman suurta varovaisuutta ja itsehillintää. Mutta tuleeko Liettuan taholla löytymään sitä hyvän tahdon minimimäärää, jota ilman pian taas joudutaan umpikujaan, josta ulospääsy jälleen käy mahdolliseksi vain voimakeinoin? Monet merkit antavat kieltämättä tänään aihetta pessimismin tässä suhteessa. Tulokoon tässä vain huomautetuksi, että joskin 19 p:n nootienvaihdossa edellytetty rautatie-, posti-, lennätin-, puhelin- ja ilmaliikenteen avaaminen arvattavasti vaikeukset tulee tapahtumaan niin pian kuin se teknillisesti käy mahdolliseksi, ja joskin ehkä suhteellisen helposti tullaan pääsemään kauppasopimuksen ja non-agressiosopimuksenkin solmimiseen - välttämättömät sopimukset rajan vahvistamisesta ja vähemmistöjen molemminpuolisesta kohtelusta tulevat jo varmastikin tuottamaan erinomaisia vaikeuksia. Ja voiko Puola olla välittämättä siitä, että Liettuan uudessa, toukokuussa voimaanastuvassa hallitusmuodossa Vilna julistetaan Liettuan pääkau-

pungiksi? Tuskin. Mutta Liettuassa selitetään jo nyt jyrkästi, virallistenkin piirien taholta, että diplomaattisten suhteiden solmiminen ei suinkaan merkitse luopumista Liettuan "juriidillisesta" kannasta Vilnan kysymyksessä! - Täten lukuisat vakavat ja vaikeat kysymykset tunkeutuvat esille, joiden ratkaisumahdollisuuksista ei vielä voi sanoa mitään. - Toistaiseksi voi vain todeta, että moni vakava vaikeus vielä on edessä ja ratkaistava, ennen kuin liettualais-puolalaiset suhteet todella voivat muodostua "normaaleiksi".

x x x

Eräisiin reunamuistutuksiin ylläkosketellut tapahtumat kuitenkin jo nyt antavat aihetta.

Tärkein niistä on epäilemättä toteaminen, että ratkaisevassa hetkessä sitä apua ei missään muodossa ollut Neuvostoliitolta saatavissa, johon Liettua, varmojen tietojen mukaan, katsoi voivansa luottaa. Selvempää todistusta ei tarvinne siitä, missä määrin n.s. puhdistustoimenpiteet Neuvostoliitossa ovat heikentäneet sen sotilaallista voimaa ja ulkopoliittisia vaikutus- ja esiintymismahdollisuuksia. - Saattaa ehkä toivoa, että tämä toteaminen on vaikuttava Liettuan vastaiseen ulkopoliittiseen suuntaukseen ja siten myötävaikuttava Baltian Ententen lujittamiseen ja Neuvostoliiton vaikutusvallan vähentämiseen näillä kulmilla. Myöskin Puolan pyrkimykselle tämä tosiasia tietenkin on edullinen.

x x x

Kysymykseen hautooko Puola jonkinlaisia alueellisia tai "Anschluss"-suunnitelmia Liettuan suhteen, ei ainakaan tällä hetkellä voitane vastata muuta kuin ettei niin tunnu olevan asiaa. Eihän Puola siinä tapauksessa olisi noudattanut nyt osoit-

tamaansa maltillisuutta, vaan päinvastoin ultimaatumissaan esittänyt sellaisia vaatimuksia, jotka Liettuan olisi täytynyt torjua, mikä olisi Puolalle mahdollistuttanut Liettuan valtauksen.

x

x

x

Mitä tulee Latvian suhtautumiseen tapahtumiin ja syntyneeseen tilanteeseen, rajoitun tällä kertaa seuraaviin toteamuksiin. Valitettiin tietenkin, että Puola oli pakotettu tarttumaan sellaiseen arveluttavaan keinoon kuin uhkavaatimukseen, mutta asiallises- sa suhteessa Puolan katsottiin olevan oikeassa. Onnellisia ol- tiin tietenkin siitä, että aseelliset selkkaukset vältettiin. Epäi- lemättä ollaankin tyytyväisiä, että tähänastinen suhteettomuusti- lanne Liettuan ja Puolan välillä kaikkine epäkohtineen ja vaa- roineen muille Baltianmaille on voitettu, ja varmastikin toivo- taan vilpittömästi todella säännöllisten suhteiden voivan kehittyä Liettuan ja Puolan välillä. Mutta silti suhtaudutaan epäilemättä kielteisesti perspektiiviin, että Puola onnistuisi pääsemään sel- laiseen asemaan Liettuassa, että tämä maa enemmän tai vähemmän täydellisesti joutuisi Puolan vaikutusvallan alaiseksi. Sehän ei vain merkitsisi, että Latvian johtaja-asema Baltian Ententessa - johon kaikesta huolimatta jo prestigesyistä pannaan arvoa - olisi menetetty. Se merkitsisi suorastaan uuden ajanjakson alkua Baltikumien poliittisessa elämässä Puolan johdon alla, arvaamatto- mine konsekvensseineen. - Mutta koska ei ainakaan tällä hetkellä tunnu otaksuttavalta, että Puola lähiaikoina todella pääsisi yllä- edellytettyyn asemaan Liettuassa, lienee turha ryhtyä sen enempiin arveluihin tässä suhteessa.

x

x

x

Mitä tulee tässä raportissa käsiteltyjen tapahtumien yleiseen "sens moral"iin, ei voi olla toteamatta, että nämä tapaukset selvää selvemmin osoittavat, miten illusoorinen Kansainliiton tarjoama kollektiivinen turvallisuus on, ja miten kohtalokkaaksi luottamus jonkin muun valtion apuun "sen omassa intressissä" voi käydä. Toisin sanoen ne osoittavat jokaiselle, joka tahdo nähdä asiat sellaisina kuin ne ovat, että pienelle maalle määrättyssä tilanteessa voi käydä vielä onnettomimmin kuin Liettualle nyt, ellei se ole ymmärtänyt ja osannut hankkia itselleen sotilaallisesti voimakasta ystävää, joka todella voi ja todella tahtoo auttaa sitä hädän hetkellä, ja jonka kanssa asiat on ajossa selviksi puhuttu.

Ministeri: *Eduard H. Faive*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunassissa olevat lähetetyt raportit n:o 8.

Ministeri Talin

Puassa 22/3 1938

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 364.

Riia SSA 28 P:nÄ maalis KUUTA 19 38.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

19/240 Pal. S. -JK.
29/3 -38
5 C26

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin

N° 8, Liettua - Puola III.

Ministeri:

Edvard H. Taimi

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 8.

Riia ssa 27 p:nä maalisk. kuuta 1938.

19/273 Pal. 8 JF.

29/3.38

Asia: Liettua - Puola III.

5 C26

Kirjoittaessani toissapäivänä viime raporttiani otsakeasiassa, minulla ei ollut tarkkoja tietoja siitä, mitä ja milloin eri vallat olivat vastanneet Liettuan hallitukselle, kun tämä, vastaanotettuaan Puolan uhkavaatimuksen, kääntyi niiden puoleen tiedustellen avun mahdollisuuksia. Nyttemmin olen saanut seuraavat tiedot, joiden pitäisi pitää paikkansa. Koska ne saattavat kiinnostaa, panen ne paperille.

Liettuan ulkoministeriö sai torstai-iltana 17/III kello 21,30 puhelimitse tiedon Puolan Tallinnassa jättämän uhkavaatimuksen sisällöstä.

Vielä samana yönä saatettiin se kaikkien Kaunasissa olevien ulkovaltioiden diplomaattisten edustajain ja Liettuan ulkomailla olevien lähettiläiden tietoon.

Berliinin kanta saatiin tietää perjantaina 18/III kello 1,10. Saksan hallitus kehoitti Liettuaa solmimaan diplomaattisia suhteita Puolan kanssa.

Pariisin kanta saatiin tietää perjantaina kello 12,30. Ranskan hallitus neuvoi Liettuaa taipumaan, viitaten siihen, että yleispoliittinen tilanne vaati aseellisen selkkauksen välttämistä, koska sellainen saattaisi viedä mitä valitettavimpiin

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

seurauksiin. - Ranskan Kaunasin lähettilään väitetty kehoitus Liettualle vastustaa Puolan vaatimuksia, koska ne siten ehkä saataisiin lievennetyiksi, lienee siis - mikäli se ollenkaan tapahtui - tehty hänen omaan laskuunsa ja ennenkuin Ranskan virallinen kanta oli tunnettu.

Lontoon kannasta saatiin ensimmäiset tiedot perjantaina kello 15,45, mutta vasta myöhemmin lauantain vastaisena yönä vastaanotettiin Englannin lopullinen vastaus. Englannin hallitus neuvoi Liettuaa myöntymään Puolan ultimaatumiin ja korosti, ettei Englanti voinut ottaa päälleen mitään vastuuta tilanteen kehityksestä, jos uhkavaatimus hyljättäisiin.

Moskovan kannasta saapui tietoja vasta perjantai-iltana kello 23,05 ja 24. Viitaten siihen, ettei Liettua yksinään jaksaisi tehdä tuloksellista aseellista vastarintaa Puolalle, Neuvostoliiton hallitus ilmoitti olevansa sitä mieltä, että Puolan uhkavaatimukseen oli myönnyttävä.

Latvian kanta saatettiin Kaunasin hallituksen tietoon perjantai-iltana kello 22. Vedoten Liettuan-Latvian yhteiseen parhaaseen ja yleiseen tilanteeseen Latvian hallitus neuvoi Liettuaa myöntyväisyyteen.

Washingtonista lauantai-aamuna 19/III kello 0,02 saapuneessa vastauksessa lausuttiin vain Yhdysvaltain hallituksen toivo rauhan säilyttämisestä.

Kansainliiton sihteeristön kannasta saatiin tieto perjantaina kello 15. Se oli samansuuntainen kuin suurvaltojen.

x

x

x

Kuten molemmissa viimepäivien raporteissani otsakeasiassa olen huomauttanut, kantavat presidentti Smetona, pääministeri

Tubelis ja miehet heidän ympärillään yksinään koko vastuun Liettuan politiikasta Puolaa kohtaan viime vuosikymmenen aikana. Tämän politiikan nyt tapahtunut täydellinen haaksirikko ja se raskas nöyryytys koko Liettuan kansalle, johon se johti, on luonnollisesti suuresti lisännyt sitä tyytymättömyyttä vallanpiittäjiin ja vallitsevaan "Familienregimenttiin", joka jo kauan on kytenyt Liettuan kansassa, ja jonka ilmaisuista eri yhteyksissä olen tiedoittanut. Täten syntyneitä tilannetta onkin tähän saakka brutaalisesti terrorisoitujen oppositiopiirien taholta käydetty hyväksi vaatimusten esittämiseksi nykyisen sisäpoliittisen regimen lopettamisesta ja uuden, ei vain tautininkai puolueeseen nojautuvan, vaan mahdollisimman laajojen piirien luottamusta nauttivan kokoomushallituksen perustamisesta sekä uuden vaalilain säätämisestä, joka antaisi oikeudenmukaisen tilaisuuden muidenkin kansanedustajien valitsemiseen seimasiin eikä miltei vain hallituspuolueeseen kuuluvien, kuten nyt on asian laita.

Toistaiseksi näihin vaatimuksiin ei sen laajemmassa määrin ole suostuttu, kuin että hallitus on osaksi uudestimuodostettu. Mutta kaikki uuden hallituksenkin jäsenet kuuluvat tautininkai puolueeseen ja ovat presidentti Smetonan luottamusmiehiä. Uusi pääministeri, pappi Mironas, on rouva Smetonan rippi-isä, ja ent. pääministeri Tubelis, rouva Smetonan lanko, on jäänyt uuteen hallitukseen. Sisäpoliittisesti tämä hallituksen uudestimuodostaminen ei siis merkinne paljoa. - Nähtäväksi jää, eikö tulla pakotetuiksi menemään pitemmälle.

Ulkopoliittisesti muutokset hallituksessa saattavat ehkä merkitä jossain määrin enemmän. Ne ministerit, jotka vastustivat Puolan uhkavaatimuksen hyväksymistä, ovat, kuten luonnollista on, eronneet. Pääministeri Mironas lienee jo aikaisemmin kuu-

lunut niihin, jotka toivoivat sovintoa Puolan kanssa. Joka tapauksessa hän oli se yksityishenkilö, joka tammikuussa Liettuan puolesta kävi niitä jo aika pitkälle kehittyneitä neuvotteluja Puolan kanssa, joista kirjoitin Kaunasin-lähetystön raportissa № 6. Lozoraitis, joka ainakin toistaiseksi toimii ulkoministerinä uudessa hallituksessa, lienee jo kauan henkilökohtaisesti pikemminkin ollut Puolan kanssa tapahtuvan sovinnon välttämättömyyden kannalla. Mutta kun hänellä ei ole sanottavaa vaikutusvaltaa, on hänen toimintansa käytännössä supistunut Smetonan ja Tubeliksen määräysten toteuttamiseen. - Tuleeko hän todella jäämään uuteen hallitukseen, lienee vielä epävarmaa. Yleisesti arvellaan, että niin pian kuin uusi sopiva ulkoministeri on löydetty, Lozoraitis siirtyy johonkin lähettiläänpaikkaan.

x

x

x

Ministeri Charwatin käydessä eilen luonani jäähyväiskäynnillä, oli hän sangen vakava, nähtävästi hyvin oivaltaen kaikki ne vaikeudet, jotka ovat hänen edessään. Hän väitti, ettei hän vielä ollut selvillä siitä linjasta, jota hänen olisi seurattava tehtäviensä tulokselliseksi suorittamiseksi. Hän sanoi aluksi aikovansa vain tunnustella maaperää kaikilla tahoilla ja yrittää onkia tietoonsa olemassa olevia mahdollisuuksia. Vasta päästyään jonkinmoiseen selvyyteen tässä suhteessa, hän tulisi päättämään noudatettavasta taktiikastaan. Joka tapauksessa hän alussa yrittäisi olla mahdollisimman vähän tarttumatta konkreettisiin riitakysymyksiin ja yksinomaan pyrkiä luomaan niin hyvää atmosfääriä kuin mahdollisuuksien rajoissa olisi.

Sen tapauksen varalta että liettualaiset - kun konkreettisten riitakysymysten ratkaisemisaikaan kerran kuitenkin pakosta-

kin tullaan - osoittautuisivat taipumattomiksi Puolan toivomusten edessä, Charwat peittelemättä viittasi mahdollisuuteen ja välttämättömyyteen jälleen turvautua voimakeinoihin, jolloin Liettua, hänen ymmärtääkseen, taas ei voisi tehdä muuta kuin väistyä.

Myöntää täytyneekin, että - niin kauan kuin nykyinen kansainvälinen tilanne ja nykyiset olot Neuvostoliitossa jatkuvat - Liettua on miltei täydellisesti Puolan armoilla. Vain Saksan kanta Puolan on aikomuksissaan Liettuan suhteen otettava huomioon. Ei silti että Saksa enemmän kuin mikään muukaan ulkopuolinen valtio panisi tikkua ristiin Liettuan itsenäisyyden puolesta. Mutta Saksalla on, osaksi Memelin osaksi n.s. puolalaisen käytävän vuoksi, omat etunsa valvottavina tässä vyhdissä. - Arvattavasti ne henkilöt ovatkin oikeassa, jotka väittävät Liettuan tulevaisuuden olevan riippuvaisen pääasiassa vain Puolan ja Saksan suhteiden kehityksestä, ellei perusteellisia muutoksia tapahdu kansainvälisessä tilanteessa ja Neuvostoliiton oloissa.

Ongelma Puola - Liettua - Saksa sisältää kuitenkin vielä tänään niin monta tuntematonta tekijää, että sen käsittely ei voisi muodostua muuksi kuin kannunvalaamiseksi. Jääköön se sen vuoksi toistaiseksi sikseen.

Ministeri:

Edvard G. Pajin

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunassa olevan lähetystön raportti n:o 9.

Ministeri Talin

Riassa 29/4 1938.

RIIA Ssa OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 425/38, VI-b.

Rii:ssa 20 P:nÄ huhtikuuta 19 38.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

21/243 Pal. X 38		
24/4-38	9	51
5	C26	

Ulkosainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin

N° 9, Ministeri Charwat Liettuassa seamistaan ensi
vaikutelmista.

Ministeri:

Edvardas Pauc

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

RAPORTTI n:o 9.

Riia ssa 20 p:nä huhti kuuta 1938.

Asia: Ministeri Charwat Liettuassa
saamistaan ensi vaikutelmista.

Ulkoasiainministeriö		Salainen.
21/4-38	2	21/4-38
5	Ch	

Käydessään jäähyväiskäynnillään luonani ennen lähtöään Kaunasiin ministeri Charwat oli, kuten kerroin Kaunasin-lähetystön raportissani № 8, sangen vakavamielinen ja skeptillinen arvostellessaan mahdollisuuksiaan vastaisessa toiminnassaen. Tavatessani hänet toissapäivänä täällä Riiaassa, jonne hän oli tullut tervehtiäkseen tänne jääneitä lapsiaan, hän oli, kahden viikon oleskelun jälkeen Kaunasissa, ainakin ulkonaisesti paremmalla tuulella ja osoitti ainakin n.s. virallista optimismia.

Keskustelussaan kanssani hän ensiksi korosti, että muodollisessa suhteessa ei vähintäkään syytä moittimiseen ollut ilmennyt mitä tulee hänen vastaanottoonsa Liettuassa ja hänen virkaanastumiseensa. Linkäänlaisia epäystävällisiä mielenosoituksia tai muita epämiellyttäviä välikohtauksia ei ollut kertaakaan sattunut. Jopa tavallista suurempaakin kohteliaisuutta oli ministeripresidentti Mironas hänelle osoittanut. Kun Charwat, ennen käyntiään Mironasin luona, oli antanut kysyä, haluaisiko tämä mieluummin puhua ranskaa, saksaa vai venäjää (M. hallitsee täydellisesti ainakin molemmat viimeainitut kielet), oli Mironas vastannut: puolaa! - Ulkoministeri Lozoraitis oli tosin ollut

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

kylmäkkö, kuten aina, ja presidentti Smetona ei ollut peittänyt masennustaan.- Viimemainittu seikka ei herättäne ihmettelyä: Siitähän ei ole pitkä aika, kun Smetona eräissä juhlatilaisuuksissa pitämässään puheessa julisti, ettei hän tulisi vastaanottamaan Puolan edustajaa, ennenkuin Vilnankysymys olisi saatu ratkaistuksi tyydyttävällä tavalla!

Mutta myöskin asiallisessa suhteessa väitti Charwat kuluneina ensimmäisinä kahtena viikkona päässeensä pitemmälle kuin mitä hän oli uskaltanut toivoa. Todistukseksi hän esitti seuraavaa: Liettuan hyväksyttyä Puolan uhkavaatimuksen oli kerrottu jos toisenkin Liettuan hallituspiirien taholta jyrkästi julistettu, että hyväksytyin ultimatumien sisältämät vaatimukset tosin lojallisesti täytettäisiin - mutta askeltakaan pitemmälle ei mentäisi. Tämän mukaisesti olikin Liettua suostunut "avaamaan" posti-, sähkö-, puhelin-, rautatie- ja ilmaliikenteen Liettuan ja Puolan välillä ainoastaan lähetystöjen tarpeita varten. Suurelle yleisölle raja sitä vastoin oli jäänyt yhtä suljettuksi kuin ennenkin. Suurella tyydytyksellä Charwat nyt kertoi, että hänen oli onnistunut, juuri ennen lähtöään Kaunasista saada Liettuan hallitus taivutetuksi suostumaan kolmen komission nimittämiseen, joiden tehtävänä tulisi olemaan pohtia yleisten liikenneyhteyksien aikaansaamismahdollisuuksia. Charwat tuntui kiinnittävän tähän seikkaan suurta merkitystä, ja todella toivoi että näiden komissioiden neuvotteluissa päästäisiin varsinaisten säännöllisten yhteyksien ja suhteiden luomiseen Puolan ja Liettuan välillä, jotka kieltämättä toistaiseksi puuttuvat huolimatta diplomaattisten suhteiden solmimisesta.

On luonnollisesti vielä ennenaikaista mennä sanomaan, missä määrin Charwatin optimismi on oikeutettu. Voitaneen tois-

taiseksi vain todeta, että kysymys rautatie- y.m. liikenteen avaamisesta ja kauppasuhteidenkin solmimisesta on - Liettuan ilmeisestä vastahakoisuudesta huolimatta - suhteellisen helposti ratkaistavissa, verrattuna aikaisemmin tai myöhemmin ratkaisunsa vaativaan kysymykseen rajan vahvistamisesta ja Vilnan kysymyksen lopullisesta hautaamisesta.

Näihin kysymyksiin Charwat ei ollenkaan halunnut syventyä. Siitä tosiseikasta, että Liettuan uudessa, toukokuun 12 p:nä voimaan tulevassa hallitusmuodossa Vilna julistetaan Liettuan pääkaupungiksi, Charwat vain sanoi: "Oui, j'avoue que c'est une question qui me dégoûte. C'est fatal, que la nouvelle constitution avec cet article entre en vigueur justement à présent." Hän väitti ~~mitenkään~~, ettei hän vielä ollut selvillä siitä, miten tämä asia olisi selvitettävissä, mutta hänen sanoistaan tuntui kuitenkin ilmenevän, että Puola, - jos se vain osoittautuu mahdolliseksi - toistaiseksi tulee yrittämään neglischoida tätä seikkaa. "Tuollaisilta teoreettisilta seikoilta voisi vielä ummistaa silmänsä", Charwat näet sanoi. "Pahempaa on, että "Vilnan vapauttamis-seura" yhä edelleen jatkaa toimintaansa ja kiihoitustaan. Toistaiseksi en ole ottanut tätäkään asiaa puheeksi. Mutta ajan pitkään se ei voi jatkua."

Vaikeuksia on, kuten huomaa, runsaasti edessä. Sain joka tapauksessa sen vaikutelman, että Puola niin kauan kuin suinkin mahdollista tulee välttämään turvautumista uuteen ultimateumiin ja siis yrittämään kärsivällisyydellä ja sävyisyydellä pääsemään päämääriinsä.

X X X

"Niiden toteuttamisessa ovat", sanoi Charwat, "Neuvosto-

liiton ja Ranskan lähettiläät pahimmat ulkopuoliset vastustajani. Ranskassa luullaan", väitti Charwat "että Puolan ja Saksan välillä on olemassa salainen liitto, ja katsotaan sen mukaan, että kaikki, joka on omiaan vahvistamaan Puolan asemaa myöskin myötävaikuttaa Saksan vahvistumiseen. Tämän johdosta liettualais-puolalaisten suhteiden paraneminen ei ole Ranskan etujen mukaista, vaan yrittää Ranska häiritä sitä.- Mutta "sanoi Charwat, "ei myöskään Saksa näe mielihyvällä Puolan-Liettuan välien paranevan, koska se voi helpottaa Liettuan asemaa Memelin asiassa. Vastustusta^{minulla/}siis on monella taholla. Kuitenkin tahdon todeta alkuni olleen odotettua melkoista paremman."

x

x

x

Kuvaavana tulkoon vielä seuraava Charwatin lausunto tähän otetuksi: "Saanen piakkoin sotilasasiamiehen Kaunasiin. Hauskaa ei hänelläkään tule olemaan. Mutta koska Beck kerran on sanonut, että Puolan koko armeija seisoo jokaisen puolalaisen sotilaan takana, hänen ei tarvitse pelätä ainakaan henkeään!"

Ministeri: *Eduard G. Fälin*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C26

ASIA: _____

Haukasissa olevan lähetysten raportti n:o 10.

Ministeriö Palin

Riissa 21/4 1938.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 439/38, VI-b.

Riia SSA 22 P:NÄ huhti KUUTA 1938.

VIITTAUS: _____ N

P:NÄ _____ KUUTA 19 _____ P:TTY _____ n:o _____

VIITTAUS: _____ D. U. M. _____ / _____ 19 _____

22 243 Gal. 38
25/4-38
5 C26

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Reportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin

N° 10, Liettuan uusi hallitusmuoto.

Ministeri:

Edvardas Paiva

KADUNSISSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 10.

Riia ssa 21 p:nä huhti kuuta 1938.

22 243 Gal. 8 -38.

2574.38

Asia: Liettuan uusi hallitus-
muoto.

5 C26

Kirjelmäni N° 175 ohella toimitin viime helmikuun 5 p:nä Ministeriölle lyhyen selostuksen Liettuan hallituksen seimasille silloin jättämän uuden hallitusmuotoehdotuksen pääkohdista. Sellaisenaan tämä ehdotus ei tullut seimasissa hyväksytyksi, vaan tehtiin siihen joukko muutoksia. Useimmat niistä olivat kuitenkin vain muodollista laatua. Seimasin hyväksymässä muodossa uusi perustuslaki tulee voimaan ensi toukokuun 12 p:nä, ellei jotakin odottamatonta tapahdu. Kirjelmäni N° 430/38 ohella lähetin siitä kunnioittaen Ministeriölle kuluvaan kuun 20 p:nä saksannoksen ~~Liettuan uudesta konstitutiosta~~. Täydellisyyden vuoksi lienee lisäksi raportinkin muodossa lyhyesti tehtävä selkoa uuden konstitutioidin pääkohdista, sellaisina miksi ne seimasissa vahvistettiin.

X X X

Uusi hallitusmuoto on itsenäisen Liettuan viides, tai oikeastaan jo kuudes. Ensimmäinen, joka kuitenkin oli vain niin sanoakseni embryomainen, ilman yksityiskohtaisia säännöksiä, oli kesäkuulta v. 1918. Siinä Liettua julistettiin

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

"kansanvaltaiseksi kuningaskunnaksi". Tämän perusteella tarjottiin, kuten ehkä muistettaneen, Liettuan kruunu saksalaiselle prinssille Vilhelm Urach'ille. Saksan silloisissa hallituspiireissä tämän ehdokkuutta ei kuitenkaan hyväksytty, ja olojen kehityksen kautta koko kuningashomma pian raukesikin. Marraskuun 2 p:nä samana vuonna julkaistiin uusi perustus^{tus/}laki, joka sekin oli aika lailla ylimalkainen. Sen määräysten mukaan muodostivat Liettuan "hallituksen" yhdessä "valtioneuvosto", joka oli jonkinlainen kansanedustuslaitos, tämän valtioneuvoston puhemiehistö sekä "ministerikabinetti". Lainsäädäntövalta kuului valtioneuvostolle, hallitusvalta taas valtioneuvoston puhemiehistölle, mutta tämä "harjoitti" sitä ministerikabinetin "välityksellä". Puoli vuotta yritettiin hallita näiden säännösten mukaisesti. Jo huhtikuussa 1919/^{1919/}kuitenkin oltiin pakotettuja säätämään uusi hallitusmuoto - Liettuan kolmas. Se oli tavallisten tasavaltaisten perustuslakien mukainen, löytyen siinä m.m. määräyksiä Tasavallan Presidentin toimesta. Presidentille samaten kuin hallituksellekin oli tässä hallitusmuodossa varattu verrattain suuri valta. Mutta tämäkään hallitusmuoto ei pysynyt kauan voimassa. Vähän yli vuoden kuluttua eli kesäkuun 20 p:nä 1920 säädettiin Liettuan neljäs konstitutiooni, joka tosin, entisten kokemusten perusteella, leimasi itsensä väliaikaiseksi. Se oli ultra-kansanvaltainen. Tasavallan Presidentin ja hallituksen valtuudet oli siinä rajoitettu mitättömiksi, ja kansanedustuksen, seimasin, valtaa lisätty yli rajojen. Elokuun 20 p:nä 1922 tämä hallitusmuoto miltei muutoksetta vahvistettiin vakinaiseksi. Sen ollessa voimassa kehittyivät sisäiset olot Liettuassa yhtä onnettomiksi kuin vähän myöhemmin Latviassa ja Virossa, joissa maissa myöskin oli säädetty perustuslakeja, joissa välttämätöntä tasapainoa valtion korkeimpien elimien kesken ei

ollut noudatettu. Nopeammin kuin viimemainituissa valtioissa kehittyivät olot Liettuassa katkeamispisteeseen, mahdollottomaan poliittiseen sekasorttoon, vieden diktatuurijärjestelmän pystyttämiseen. Joulukuun 17 p:nä 1926 Smetona ja Voldemaras, kuten tunnettua, suorittivat vallankaappauksensa, hajoittivat seimasin (jota sitten ei koollekutsuttu ennenkuin toissa vuonna) ja hallitsivat ilman minkäänlaista perustuslakia 1928 vuoden toukokuun 15 p:ään asti. Silloin ^{he/}omassa täysivaltaisuudessaan julkaisivat sen autoritäärisen hallitusmuodon, joka vielä on voimassa, siksi kunnes uusi astuu voimaan ensi toukokuussa.

Vaikkakin 1928 vuoden perustuslaki oli laadittu autoritääristen periaatteiden mukaan, vastasi se aikaa myöten yhä vähemmän sitä aina jyrkemmäksi käyvää diktatuuriregime'ia, johon viime vuosien kehitys Liettuassa johti. Uuden valtiomuodon voidaan sanoa tietävän perustuslain muuttamista tositalannetta vastaavaksi. Sitä suurempaa merkitystä sillä ei ole. Käytännössä konstitutiooinin muutos siis ei tule merkitsemään juuri mitään. Voimen siis tässä rajoittua vain lyhyeseen selontekoon sen pääkohdista.

Uuden hallitusmuodon deklaratiivinen luonne on sen silmiinpistävin piirre. Esimerkkeinä tulkoot mainituiksi 5 art., joka kuuluu "Die Organe der Staatsregierung lassen sich in ihren Handlungen von der Gerechtigkeit leiten", ja 16 art. "Für den Bürger ist der Staat die Grundlage seiner Existenz. Der Staat schützt die Freiheit, die Ehre, die Gesundheit, das Leben und das Vermögen des Bürgers". Samantapaisia säännöksiä löytyy runsaasti, kuten 34, 35, 36, 37, 44 y.m. art. Lukuunottamatta niitä artikloja, joissa Presidentin ja seimasin valtuudet määrätään, hallitusmuodon eri artikloissa pääasiassa vain kiinnilyödään ylei-

siä periaatteita. Niiden sovelluttamistavasta käytännössä sanotaan useimmiten ainoastaan, että siitä säädetään eri laissa. Miltei yhtä usein sanotaan kuitenkin myös, että lailla voidaan säätää pitkällekin meneviä poikkeuksia näistä perustuslaissa vahvistetuista periaatteista.

Uudessa hallitusmuodossa kansa julistetaan valtiovalan kantajaksi. Silti johtajaperiaate täydellisesti leimaa tämän perustuslain. 3 art:ssa sanotaankin heti selvin sanoin: "Der President der Republik leitet den Staat." Uuden hallitusmuodon selvin tarkoitusperä on Tasavallan Presidentin vallan lisääminen. Toiminnastaan valtion päämiehenä Presidentti, joka valitaan 7 vuodeksi kerrallaan, ja joka voidaan valita uudelleen, ei ole minäkään instanssin edessä vastuunalainen (73 art.) Suomen hallitusmuodon 47 art:ssa olevaa määräystä ei löydy Liettuan uudessa hallitusmuodossa. Yleisestä määräyksestä, että Presidentin allekirjoittamien päätösten täytyy olla asianomaisen ministerin kontrasignoima, on tärkeitä poikkeuksia (74 art.). Hallitus, jonka Presidentti nimittää ja erottaa, on riippuvainen ensisijaisesti hänen luottamuksestaan; jos seimas on antanut hallitukselle epäluottamuslauseen, hallituksen ero ei automaattisesti seuraa, vaan Presidentti päättää siitä (122 art.). Presidentti kutsuu seimasin koolle niin hyvin lakimääräisiin kuin ylimääräisiin istuntokausiin (87 art.). Harkintansa mukaan Presidentti voi milloin tahansa hajoittaa seimasin, olkoon se koollekutsuttu lakimääräiseen tai ylimääräiseen istuntokauteen (81 ja 88 art.). Kun seimas ei ole koolla, Presidentillä on oikeus säätää kaikki tarkoituksenmukaisiksi katsomansa lait, jotka pysyvät voimassa ~~myös~~ ilman seimasin perästäpäin tapahtuvaa hyväksymistä (110 art. "Ist ein Seimas nicht vorhanden oder findet keine Session statt, so erlässt der

Präsident der Republik die Gesetze"). Ellei seimas ennen syysistuntokautensa loppua joulukuun 31 p:nä ole hyväksynyt valtion meno- ja tuloarviota seuraavaa vuotta varten, Presidentti voi vahvistaa sen hallituksen ehdotuksesta (116 ja 117 art.). Presidentillä on oikeus julistaa maa sotatilaan (139 art). Hän päättää mobilisatiosta, sodasta ja rauhasta (141 art). Rauhan solmimisesta lisätään kuitenkin: "Ist ein Seimas vorhanden, so bedarf die Entscheidung über den Frieden dessen Zustimmung." - Presidentin valitsemistavasta ei perustuslaissa sanota muuta kuin että se tapahtuu kansanedustajien kautta ja että siitä tarkemmin säädetään eri laissa.

Kansanedustuslaitos, seimas, valitaan viideksi vuodeksi kerrallaan (75 art). Sen koollekutsumisesta ja hajoittamisesta on jo yllä mainittu. Kansanedustajain lukumäärästä ja niiden valitsemistavasta sanotaan, että siitä säädetään eri laissa (75 art). Perustuslaissa kiinnilyödään vain, että edustajat valitaan yleisten välittömien, yhtäläisten, salaisten ja suhteellisten vaalien avulla (73 art). Minkälainen nykyään voimassa oleva vaalilaki on ja minkälaisen kansanedustuksen irvikuvan valitsemiseen se on johtanut - siitä olen aikaisemmin yksityiskohtaisesti tiedoittanut. Äänioikeus on jokaisella 24 vuotta täyttäneellä kansalaisella, sanotaan perustuslaissa, kuitenkin lisäyksellä: mikäli ei vaalilaissa toisin määrätä (78 art). Äänioikeutettu on myös äänestysvelvollinen. Vaalikelpoinen on perustuslain mukaan periaatteessa jokainen 30 vuotta täyttänyt kansalainen. Kuitenkin sanotaan nimenomaan, että vaalilaissa tarkemmin määrätään 1°) kuka saa esittää vaaliehtokkaita, 2°) ketä saa ehdottaa vaaliehtokkaaksi, ja 3°) ja miten ehdotus saadaan esittää. Kuinka efektiivisesti tällaisten määräysten avulla ehdokkaiden sensuroiminen voi tapahtua, on käytäntö osoittanut.

Hallituksen lakiehdotukset on annettava seimasin käsiteltäviksi ja hyväksyttäväksi (107 art.). Lakiehdotuksia saavat myöskin kansanedustajat esittää, sillä rajoituksella, että vähintään 1/4:n seimasin jäsenistä täytyy olla esityksen tekijöinä. Seimasin hyväksymät lakiehdotukset on Presidentin 30 p:n kuluessa joko vahvistettava ja julkaistava tai palautettava seimasille uudelleen käsiteltäväksi (108 art.). Jos toistuneen käsittelyn jälkeen seimasissa 3/5 osaa seimasin jäsenistä hyväksyy lakiehdotuksen muuttamatta, on Presidentin joko hyväksyttävä se tai hajoitettava seimas (109 art.). Jos 1/4 uuden seimasin jäsenistä vaatii lakiehdotuksen uudelleenkäsittelyä, ja se silloin hyväksytään yksinkertaisella enemmistöllä, on Presidentin julistettava se laiksi.

Jokainen seimasin jäsen on oikeutettu esittämään hallituksen jäsenille kysymyksiä (120 art.). Vähintään neljäs osan seimasin jäsenmäärästä sitä ehdottaessa, voidaan pääministerille tai jollekulle muulle ministerille esittää välikysymys (121 art.). Jos 3/5 osaa seimasin jäsenistä selittää ministeripresidentin antaman vastauksen välikysymykseen olevan epätyydyttävän, jää Presidentistä riippuvaksi, onko hallituksen demissionoitava tai seimas hajoitettava. Jos jonkun ministerin vastaus selitetään epätyydyttäväksi, on hänen heti demissionoitava, ellei ministeripresidentti selitä itseään solidaarisesti hänen kanssansa, jolloin syntyy sama tilanne kuin jos ministeripresidentti itse olisi vastannut. Jos uudessa seimasissa 1/4 sen jäsenistä vaatii välikysymystä jälleenkäsiteltäväksi ja annettu vastaus silloin yksinkertaisella äänenenemmistöllä selitetään epätyydyttäväksi, on hallituksen erottava (122 art.).

Hallitusta koskevista säännöksistä (95 - 105 art.), ei ole muuta sanottavaa, kuin että ministeripresidentin johtaja-asemaa ja hallituksen yhtenäisyyttä niissä korostetaan.

Tavalliset kansalaisoikeudet vahvistetaan uudessa perustuslaissa, mutta samalla säädetään, että niitä voidaan huomattavastikin rajoittaa, mikäli valtion etu niin vaatii. (16 - 26 art.).
Tärkeimmät säännökset puuttuvat täydellisesti.

Uusi perustuslaki myöntää ja edellyttää valtion puuttumista teollisuus-, kauppa- ja maatalouselämään laajassa mittakavassa. (53 - 56 art.). Julkisen edun niin vaatiessa voidaan säätää yleinen työvelvollisuus (55 art.)

Aikaisemmissa hallitusmuodoissa olleita takeita vähemmistökansallisuuksien sivistyksellisten tarpeiden tyydyttämisestä ja kunnioittamisesta ei ole otettu uuteen perustuslakiin.

Virallinen valtakunnankieli on liettuankieli. Vähemmistökielten käyttämisestä sanotaan vain, että eri laissa tullaan määräämään ne alueet ja ne viiret, joissa sellaisia saa käyttää liettuankielen ohella (7 art.).

Uudessa perustuslaissa edellytetään, että erälle Liettuan alueille voidaan suoda autonomia. Autonomisista oikeuksista säädetään eri laissa (127 art.).

Liettuan pääkaupungiksi julistetaan edelleen **Vilna** (6 art.).

Ministeri: *Eduard H. Palin*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 4.

v.a. Asiamies Tuominen

Riassa 28/4 1938.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ nro 461/38, VI-b.

Riia SSA 28 P:NÄ huhti KUUTA 1938.

VIITTAUS: _____ N

P:NÄ _____ KUUTA 19 _____ P:TTY _____ nro _____

VIITTAUS: _____ D. U. M. _____ / _____ 19 _____

23	243 Pal	18.
2/5-18	3	121
5	(26)	

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Lähetystö toimittaa tämän mukana kunnioittaen
 Ministeriölle Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportinsa
 N° 11, Puolan ja Liettuan välit.

Leo Tuominen

V.a. Asainhoitaja.

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 11.

Riiassa 28 p:nä huhti kuuta 1938.

Asia: Puolan ja Liettuan välit.

21	243 Pal.	38.
45-38	3	
5	C26	

Samaan aikaan kuin sanomalehdistö tiedoitti Liettuan ja Puolan nimenneen kolme komissionia, joiden tehtävänä on a) rautatie- ja b) meriliikenne- sekä c) posti-, puhelin- ja sähkölennätinyhteyksien normalisoiminen Puolan ja Liettuan välillä, vieraili Liettuan Pääministeri Mironas tautininkai puolueen presidentin professori Tamošaitis'in ja suojeluskuntain päällikön eversti Saladžius'en seurassa Šiauliai'ssa pitäen puheen, jossa ilmenee hänen tuntemansa katkeruus.

Koska puhe osoittaa miten syvästi viimeaikaiset tapahtumat ovat koskeneet liettualaisiin ja sen hallitukseen, ja koska siitä myös käy ilmi miten vaikeaa tulee olemaan hyvien välien solmiminen Puolan ja Liettuan välillä olen katsonut asialliseksi lyhyesti selostaa puheen oleellisia kohtia.

Luotuaan yleisilmäyksen tapahtuneeseen totesi pääministeri Mironas tyytyväisyytensä sen johdosta, että Puolan Hallitus ei tähän asti ollut antanut aihetta erikoisempiin moitteisiin k.o. asiassa. "Mutta", jatkoi hän, "vaikka olemmekin valmiit myöntämään, että tilanne "suhteiden" solmimisen jälkeen Puolan kanssa on suuresti muuttunut, niin tapa,

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi

ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

jolla teko suoritettiin, pysyy liettualaisille tuskallisena. Kuitenkin teko on tehty, ja sen vuoksi ei olisi viisasta olla solmimatta Puolan kanssa samanlaisia suhteita kuin Liettualla on muihin maihin. Neuvottelut ovatkin jo alkaneet eri yhteyksien normalisoimiseksi Puolan ja Liettuan välillä ja on mahdollista, että näitä neuvotteluja seuraavat kauppaneuvottelut.

Kuitenkaan se, että teemme johtopäätökset diplomaattisten suhteiden solmimisesta, ei mitenkään tahdo sanoa, että se mitä olemme viime aikoina kokeneet ja tunteneet sydämässämme, olisi nopeasti unohdettu tai että haavamme jo olisivat arpeutuneet. Me pidämme kiinni oikeuksistamme ja vaatimuksistamme, joita kukaan ei voi hävittää näköpiiristämme.

Yksimielinen tahtomme puolustaa oikeuksiamme paljastaa myös velvollisuutemme olemaan valmiina kaikkeen. Me emme saa sulkea silmiämme mahdollisten vaarojen edessä, ja Mironas lisäsi, "sanoin mahdollisten enkä määrättyjen vaarojen edessä".

Meidän velvollisuutemme on haihduttaa illusioni, jonka mukaan Liettuan kansa kerran tuskallisesti parahdettuaan olisi katsonut parhaaksi alistua imosoituun tilanteeseen. - Totta on, että me emme voi pöyhistellä suurella materialisella mahdollilla, mutta sitävastoin meillä on voima, joka on materialista mahtia voimakkaampi, ja se on meidän henkinen ja moraalinen voimamme, jota kukaan ei voi meiltä ryöstää ei edes asevoimin. Ja kuten aina, kun moraalinen voima kannustaa miestä, pysyy käsi tukevasti miekan kahvassa tai keihään varressa ja on tarpeen tullen valmis loppuun saakka puolustamaan kansallista kunniaansa ja vapauden ihannettaan.

"Näin sanoen", jatkoi Mironas, "emme tarkoita sitä tai tätä valtiota, jolla muka olisi pahat aiheet meihin nähden, vaan me tahdomme vain saattaa selväksi ymmärtävämmä nykyisen tilanteen koko vakavuuden ja ellemme vielä ole täysin valmiit, olemme päättäneet tehdä kaikkemme täyden valmiuden saavuttamiseksi".

Puheensa loppuosassa vetosi pääministeri Mironas koko kansan yksimielisyyden ja kaikkien luokkien yhteistoiminnan välttämättömyyteen sekä painosti eri toten sitä, että valtion työtä eivät missään tapauksessa saa haitata puolueriidat tai eripuraisuus.

x

x

x

Samaan aikaan kuin pääministeri Mironas puhui Šiauliai'ssa, julkaisi eräs puolalainen oikeistolehti artikkelin, jossa ehdotettiin puolalais-liettualaista liittoa. Mutta siihen vastasi "Lietuvos Aidas" kylmästi: "On selvää, että mainitunlainen liitto olisi eduksi Puolalle, mutta että Liettua olisi valmis uudelleen panemaan hirttonuoran kaulaansa, sitä voivat ajatella vain henkilöt, jotka luulevat todellisuuden taipuvan heidän fantasiansa mukaan".

Olen selostanut ylläolevan sen vuoksi, että sekä pääministerin puhe että "Lietuvos Aidas" in vastaus vastaavat sitä atmosfääriä, joka näyttää vallitsevan myöskin takäläisten diplomaattien mielestä liettualaisissa piireissä. Olin eilen tilaisuudessa kuulemaan erään, täällä jo useampia vuosia olleen, diplomaatin sanovan: "Jos voimme sanoa diplomaattisten suhteiden tai yhteyksien olevan olemassa Puolan ja Liettuan välillä, on se jo paljon, ja mitä tulee muihin yhteyksiin niitä ei ole

eikä nähtävästi aivan lähiaikoina tule olemaankaan, jos
Liettuan uusi valtiomuoto, jonka mukaan Vilna on edelleen
Liettuan pääkaupunki, astuu ensi kuussa voimaan."

Res. Tuominen.

V.a. Asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 12.

Ministeri Palin

Riassa 24/8 1938

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.
KIRJELMÄ n:o 856/38, VI-b.

Riia ssa 24 p:nä elo KUUTA 1938.

VIITTAUS: N

P:nä KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

ULKOAS		NO
No 32/245 Pal. 1938.		
29/8.38	?	LI
5 C46		ASIA

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministe-
riölle Kaunasin-lähetystön kuluvaan vuoden raportin

N° 12. Liettuan ja Puolan välit.

Ministeri:

Edvardas Pauci

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 11

Riassa 24 p:nä elokuuta 1938.

Asia: Liettuan ja Puolan välit.

KOASIA		32/245 Pal. 38.
29/8 - 38	10	L.M.
5	C26	ASIA

Liettuan tšekäläinen lähettäjä, ministeri Savickys, kävi toissapäivänä luonani, palattuaan pitkältä sairaslomalta, jonka aikana hän oli käynyt myös Kaunasissa. Hän kertoi siellä saaneensa huolestuttavan vaikutelman liettualais-puolalaisten suhteiden kehityksestä - tai oikeammin siitä, etteivät nämä suhteet ota kehittyäkseen positiiviseen suuntaan. Diplomaattiset suhteet on kyllä solmittu ja sopimuksia allekirjoitettu rautatie-, posti-, lennätin- ja lentoliikenteestä, mutta yhteyttä ei synny, eikä edes vielä ole päästy kauppasuhteisiin. Jokaisen pienimmänkin tuloksen saavuttaminen vaatii erinomaisia ponnistuksia asiasta kiinnostuneilta henkilöiltä.

Ministeri Savickys ei salannut, että pääsy tähän asiantilaan on löydettävissä Liettuan taholla. Hän viittasi avoimesti siihen, että presidentti Smetona henkilökohtaisesti jarruttaa pääministeri Mironasin ja ulkoministeri Lozoraitisin yrityksiä päästä Liettuaa tyydyttävällä tavalla säännölliseen kanssakäymiseen Puolan kanssa.

Tähän asti Puola kieltämättä on osoittanut huomattavasti suurempaa itsensä hillitsemistä ja maltillisuutta,

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

kuin mitä uskaltiin odottaa. Mutta nyt Puola tuntuu olevan menettämäsillään kärsivällisyytensä. Siihen viittaa m.m. se tosiseikka, että Vilnan liettualaisten sortaminen - jota keinoa Puola aina käyttänyt painostustoimenpiteenä Liettuaa kohtaan - jälleen on kärjistynyt. Sitä paitsi on Latvian ulkoministeri ministeri Savickysille nimenomaan huomauttanut, että tyytymättömyys olotilan kehitykseen on huolestuttavassa määrin kasvamassa Puolassa, ja tämän johdosta varoittanut Liettuaa.

Viitattuaan siihen, että jos Kaunasin hallitus viime talvena olisi ottanut kuuleviin korviin Latvian ja Viron varoitukset ja ajoissa turvautunut ainakin Latvian taholta tarjottuun välitykseen, "så hade vi icke behövt få så på käften, som vi fick" ⁺⁾ , ministeri Savickys suoraan sanoi pelkäävänsä viime helmikuun tapahtumien voivan uusiutua. "Ellei meillä nyt määrävällä taholla noudatettua taktiikkaa pian muuteta, saattaa helposti käydä niinkuin helmikuussa - uusi ultimaatum, uusi näyryytys."

X X X

Toiselta taholta olen kuullut, että Varsovassa syytettäisiin ministeri Charwatia suhteiden epätyydyttävästä kehityksestä, ja että tämän johdosta hänen siirtämisensä Kaunasista pois lähitulevaisuudessa olisi odotettavissa.

Ministeri: *Edman Hj. Pääni*

⁺⁾ Ministeri Savickys on toiminut monta vuotta Tukholmassa, ja puhuu kutakuinkin ruotsinkieltä.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Ruunassa olevan lähetystön raportti n:o 13.

Ministeri Toivola

Ruissa 4.11.1938.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ nro 1100/38, VI-b.

Riia SSA 1 P:NÄ marras KUUTA 19 38.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY nro

VIITTAUS: D. U. M. / 19

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin
№ 13, Vilnan kysymys vielä kerran.

Ministeri:

Edvard H. Palin

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 13.

Riiaassa 1 p:nä marras kuuta 19 38.

Asia: Vilnan kysymys vielä kerran.

40 246 Sal. S - 38.

4/11-38

5 C26

Kirjoittaessani viimeksi Liettuan ja Puolan väleistä, viime elokuun loppupuolella, kerroin Liettuan takäläisen lähettilään minulle esittäneen pessimistisen käsityksen näiden suhteiden tilasta ja kehitysmahdollisuuksista. Verrattain avoimesti hän silloisen keskustelumme kuluessa myönsi, että Puola, maaliskuun ultimaatumien jälkeisissä yrityksissään päästä säännöllisiin suhteisiin Liettuaan, oli osoittanut huomattavasti enemmän tahdikkautta ja kaukokatseisuutta, kuin mitä oli uskallettu odottaa, jota vastoin — sen hän peittelemättä myönsi — useimmilla joskaan ei kaikilla määrävillä liettualaisilla tahoilla oli osoitettu sängen vähän hyvää tahtoa ja halua päästä edes normaalisiin, puhumattakaan hyviin, suhteisiin Puolaan.

Näillä liettualaisilla tahoilla ^{on/}ainakin tähän saakka itsepintaisesti resonoitu seuraavasti:

Puolan uhkavaatimuksen kautta Liettua tuli pakotetuksi — kun ei kukaan osoittautunut halukkaaksi auttamaan sitä — solmimaan Puolan kanssa diplomaattiset suhteet, ilman että Vilnan kysymyksessä Liettualle tehty vääritys sitä ennen oli tullut korjatuksi, niinkuin Liettua aikaisemmin oli ehdottomana edellytyksenä vaatinut. Silti ei Liettua luopunut vaatimuk-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

sistaan Vilnan suhteen. Se ylläpitää niitä edelleen kaikessa laajuudessaan. Sen on käytettävissä olevin keinoin jatkettava taisteluaan Vilnan jälleeniittämiseksi Liettuaan. Ne Puolan vaatimukset, jotka uhkavaatimuksen edessä akseptoitiin, on täytettävä, mutta pitemmälle ei lähentymisessä Puolaan ole mentävä,

Kuten tästä huomaa, diplomaattisten suhteiden solmiminen Liettuaan ja Puolan välillä ei vähimmässäkään määrin ratkaisut Vilnan kysymystä, vaan pysyy se, tai oikeammin se tosi-seikka, ettei tätä asiaa vieläkään ole saatu päiväjärjestyksestä poistetuksi, edelleen pääesteenä liettualais-puolalaisten suhteiden todelliseen normalisoitumiseen.

Viime maaliskuun 17 p:nä Liettualle jättämässään uhkavaatimuksessa Puola, kuten muistetaan, ei esittänyt muita vaatimuksia kuin että diplomaattiset suhteet ja niiden edellyttämät teknilliset yhteydet (rautatie-, posti-, lennätin- ja puhelinyhteydet) jälleensolmittaisiin määräpäivään mennessä. Epäilemättä Puola silloin olisi voinut saada melkoisesti pitemmällekkin meneviä vaatimuksia läpiviedyksi, ilman että vakavampi sotilaallinen selkkaus olisi syntynyt. Monella taholla katsottiinkin — kuten korostin Kaunasin-lähetystön raportissa № 7, 25/III -38, — Puolan tehneen erehdyksen menetellessään näin varovaisesti ja siten laiminlyöden tilaisuuden saada yhdellä kertaa selvitettyksi koko riitakompleksi Liettuaan kanssa. Mutta Puolan hallitus piti jo silloin mahdollisimman suurta maltillisuutta Liettuaa kohtaan noudattamassaan politiikassa taktillisesti tarkoituksenmukaisimpana, ja uhkavaatimuksen akseptoimisen jälkeenkin on varovaisuuden ja maltillisuuden politiikkaa Puolan taholta yritetty määrätietoisesti noudattaa Kaunasissa. Puolan edustaja siellä ei alussa ollenkaan koskenut koko Vilnan ky-

syntykseen; hän ei puhunut siitä, että Liettuan valtiomuodossa pysytettiin määräys, jonka mukaan Vilna on Liettuan pääkaupunki; hän ei esittänyt valituksia siitä, että "Seura Vilnan vapauttamiseksi" julkisesti jatkoi toimintaansa, j.n.e. Kun viime toukokuussa voimaan astuneessa uudessa perustuslaissa ^{+) jälleen oli pykälä, jossa Vilna edelleen julistetaan Liettuan pääkaupungiksi, Puolan lähettiläs ei tietenkään voinut vaitiololla sivuuttaa sitä mutta hän ei muodollisesti edes protestoinut, vaan tyytyi jättämään Liettuan ulkoministerille muistion, joka oli seuraavan sisältöinen:}

"Pour mémoire.

La constitution lithuanienne, qui doit entrer en vigueur le 12 mai 1938, comporte un article, désignant comme capitale de la Lithuanie une ville située sur le territoire de la République de Pologne.

Le Gouvernement de Pologne déjà en son temps a défini son attitude sur cette question, dans une note adressée au Gouvernement Lithuanien en date du 31 mai 1928.

Au cours des conversations et événements des temps derniers le Gouvernement Polonais s'était abstenu de revenir officiellement sur cette question, ne désirant pas compliquer la situation et tenant compte que ses tendances réellement pacifiques seront comprises en Lithuanie.

Aussi longtemps que cet état des choses existera le Gouvernement Polonais se voit obligé d'avertir le Gouvernement Lithuanien que les possibilités de conversations entre Varsovie et Kaunas non seulement sur les problèmes d'ordre politique devront, par la nature des choses, être limités et certaines questions à priori exclues.

Kaunas le 11 mai 1938." ++)

Sen enempää ei silloin eikä myöhemmin Vilnan kysymykseen ole puututtu Puolan taholta.

+) Kts. Kaunasin-lähetystön rap. № 10, 22/IV 1938.

++) Tässä muistiossa mainittu nootti toukokuun 31 p:ltä 1928 seuraa liitteenä tähän raporttiin.

On selvä, että Puolan linjana ja tavoitteena on ollut, että, ignoroimalla mahdollisuuksien mukaan koko Vilnan kysymyksen ja olemalla olevinaan niinkuin se jo olisi lopullisesti selvitetty, päästäisiin siihen, että se todellakin joutuisi päiväjärjestyksestä poistetuksi.

Toistaiseksi ei tällä taktiikalla kuitenkaan ole päästy sanottaviin konkreettisiin tuloksiin. "Vilnan vapauttamisseuran" virallinen nimi lienee tosin muutettu, mutta "historiallisen seuran" peitteen alla se on jatkanut toimintaansa. "Vilnan päivän" (lokakuun 9:nnen) viettoon yleisenä surupäivänä ei tosin valtiovallan taholta tänä vuonna virallisesti otettu osaa, mutta Kauhassissa ja muualla maassa liputettiin yleisesti puolitangossa lippujen ollessa varustetut surunauhoin; surujumalanpalveluksia pidettiin kaikissa kirkkoissa; kello 12 päivällä pidettiin koko maassa yhden minuutin hiljainen hetki, jolloin kaikkialla työ ja liikenne oli pysähdyksissä; lehdet julkaisivat katkeruuden leimaamia kirjoituksia oloista Vilnan alueella j.n.e. Uudesta perustuslaista ei ole ajateltukaan poistaa sitä artiklaa, jossa Vilna julistetaan pääkaupungiksi.

Muissakin suhteissa liettualais-puolalaiset välit ovat pysyneet yhtä huonoina kuin aikaisemmin: molemminpuolisesti sorretaan toista kansallisuutta; molemminpuolisesti protestoidaan. Kauppasuhteisiin ei vielääkään ole päästy, minkäänlaisesta puolalaisesta vaikutusvallasta Liettuassa ei voida puhua j.n.e.

Täten on todettava, että liettualais-puolalaisten välisen kehitys maaliskuun uhkavaatimuksen ja diplomaattisten suhteiden solmimisen jälkeen ei suinkaan ole ollut tyydyttävä. Puolan kannalta katsoen, sen itsepintaisen passiivisen vastarinnan takia, jota Liettuan taholla määrätietoisesti tähän saakka on

noudatettu — kuten väitetään presidentti Smetonan nimenomaisesta tahdosta ja määräyksestä, mutta vastoin ainakin pääministeri Mironasin toivomuksia.

Olen juuri nyt halunnut todeta tämän, antamalla lyhyen kuvauksen tähänastisesta kehityksestä, koska Liettua epäilemättä tällä hetkellä on tienhaarassa, siirtymäisillään uusille urille ulkopoliitiikassaan, joskaan, eri oireista huolimatta, ei vielä ainakaan täydellä varmuudella voi sanoa, mihin ne lopullisesti ensisijaisesti tulevat suuntautumaan: etelään vaiko länteen päin.

Ei näet ole epäilystäkään siitä, etteikö uusi voimapolitiittinen konstellatio Euroopassa ole jo pakottanut Liettuankin — tahi oikeammin juuri Liettuan enemmän kuin monen muun valtion — tarkistamaan tähänastista ulkopoliittista suuntaustaan.

Aina viime aikoihin asti on Liettua ollut mitä läheisimmässä suhteissa Neuvostoliittoon, pitäen tätä valtiota "todellisena ystävänä", kuten ulkoministeri Lozoraitis kerran minulle sanoi, ja luottaen sen tehokkaaseen apuun vaaran hetkenä. Tämä luottamus sai ensimmäisen ja aika perinpohjaisenkin kolauksen, kun Neuvostoliitto, Puolan uhkavaatimuksen edessä, ei ollut muistavinaanakaan avunantolupauksiaan, vaan kylmästi kehoitti Liettua alistumaan. Ja Tshekkoslovakian kriisin yhteydessä ilmennyt Neuvostoliiton heikkous ja eristäminen Euroopasta on nähtävästi saanut Liettuan lopullisesti oivaltamaan, ettei se voi rakentaa tulevaisuuttaan Neuvostoliiton ystävyydelle ja tuelle.

Neuvostoliiton ohella ovat Liettuan ulkopoliittisen asennoitumisen tukipylväinä olleet Kansainliitto ja kollektiivinen turvallisuus, Ranska ja Englanti. Mutta Kansainliiton tarjoamasta kollektiivisestä turvallisuudesta ei ole paljoakaan jäljellä; Ranskan kansainvälinen ja sotilaallinen arvovalta ja merkitys on

suuresti vähentynyt; Englannin välinpitämättömyys status quo'n ylläpitämiseen nähden Saksan rajoilta itäänpäin on käynyt ilmeiseksi. Niin ollen on Liettuan, jos se haluaa säilyä itsenäisenä valtiona, pakostakin tehtävä täysikäännös ja luovuttava tähänastisesta politiikastaan, joka on saattanut sen vakaviin vastakohtaisuussuhteisiin molempiin suuriin naapureihinsa. Tuleeko Liettua nyt yrittämään päästä parempiin, läheisiin suhteisiin molempiin näihin valtioihin vaiko ensi sijassa ainoastaan toiseen niistä — sen on lähitulevaisuus osoittava. Joka tapauksessa se tulee tietämään Liettuan ulkopolitiikan täydellistä uusorientointia, josta muutamia ilmauksia jo on ollut havaittavissa. Siitä tarkemmin Kaunasin-lähetystön seuraavissa raporteissa.

Ministeri:

P. Ruuska

Ministeri E. Ruuska

Ministeri E. Ruuska

Ministeri E. Ruuska

Ministeri E. Ruuska

DELEGATION POLONAISE

№ 13 - 1/XI -38.

à la

CONFERENCE POLONO-LITHUANIENNE

Varsovie, le 31 mai 1928.

№ 46/28.

Monsieur le Président,

Le Gouvernement lithuanien a fait récemment paraître dans son journal officiel "Vyriausibes Žinios" № 275 du 25 mai dernier le texte amendé de la Constitution de la République de Lithuanie. Ce texte a attiré l'attention du Gouvernement polonais par la teneur de l'article 5 proclamant Vilna capitale de la République de Lithuanie.

Je suis obligé de déclarer que le Gouvernement polonais considère l'introduction dans la constitution de l'Etat lithuanien d'un amendement dirigé contre l'intégrité territoriale de la Pologne comme une vaine démonstration sans aucune valeur juridique et sans conséquences pratiques. Cet acte unilatéral du Gouvernement lithuanien ne saurait en effet invalider en rien les droits de la Pologne au territoire de Vilna, acquis en vertu du vote solennel des représentants de la population local à la Diète de Vilna en date du 20 février 1922 et confirmés par la Résolution de la Diète de Pologne en date du 24 mars 1922; - droits qui ont été reconnus par décision de la Conférence des Ambassadeurs au sujet des frontières de la Pologne, rendue le 15 mars 1923 à la suite des demandes du Gouvernement polonais et lithuanien, dont le Conseil de la Société des Nations a pris acte le 20 avril 1923.

L'amendement en question est en plus incompatible avec l'esprit et la lettre du Pacte de la Société des Nations, et tout particulièrement avec les dispositions de l'article X., par lesquels la Lithuanie et la Pologne sont liées.

Je dois constater avec regret que la promulgation de cet amendement par le Gouvernement lithuanien ne peut qu'entraver et envenimer les négociations actuelles entre la Pologne et la Lithuanie, négociations ayant pour but "l'établissement de relations de nature à assurer entre les deux Etats voisins la bonne entente dont la paix dépend" - et que, par conséquent, elle doit être

Son Excellence

Monsieur Augustin VOLDEMARAS,
Président du Conseil,
Ministre des Affaires Etrangères,
Président de la Délégation lithuanienne.

considérée comme allant à l'encontre de la Résolution du Conseil de la Société des Nations du 10 décembre 1927.

Je me permets enfin de vous faire observer que l'obligation du Gouvernement polonais de respecter l'intégrité territoriale de la République lithuanienne impose au Gouvernement lithuanien le devoir de conformer sa conduite au même principe.

Veillez agréer, Monsieur le Président, les assurances de ma plus haute considération.

Sig. Auguste Zaleski

Ministre des Affaires Etrangères
Président de la Délégation Polonaise.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 14.

Ministeri Pales

Riassa 7/11 1938.

Riia SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 1127/38, VI-b.

Riia SSA 7 P:nÄ Marras KUUTA 1938.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. 19

Ulkoasiainministeriö_{LL}E

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle
Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin

N° 14, Liettuan ulkopoliittisesta uusorientoi-
tumisesta.

Ministeri:

Edvardas M. Tallas

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 14.

Riiassa 7 p:nä marras kuuta 1938.

48/246 Pal. 2 - 38

9/11-38

Asia: Liettuan ulkopoliittisesta
uusorientoitumisesta.

5-C26

Uusi valtapoliittinen tilanne Euroopassa on pakottanut tämän maanosan jokaisen valtion uudelleen arvioimaan asemaansa. Niissä valtioissa, joiden tähänastinen ulkopoliittinen asennoituminen on vienyt suhteisiin, jotka vallitsevaa tosiasiallista tilannetta silmälläpitäen ovat enemmän tai vähemmän epätydyttäviä turvallisuuden kannalta, on tämän arvioinnin luonnollisena tuloksena ollut ulkopoliittisen uus-suuntauksen välttämättömyyden toteaminen — olkoonpa se kuinka epämieluisa tahansa.

Näihin viimemainittuihin valtioihin kuuluu — ensimmäisten joukossa voitaneen sanoa — Liettua, kuten jo huomautin Kaunasin-lähetystön viime raportissa.

Niin hyvin Tshekkoslovakian kohtalo itsessään kuin sen yhteydessä ilmenneet voimapoliittiset tosiseikat tekivät Liettuassa syvemmän vaikutuksen kuin missään muussa, tapahtumiin ei suoraan osallistuneessa maassa. Tähän on monta selitystä. Liettua oli erikoisen läheisissä ja ystävällisissä suhteissa Tshekkoslovakiaan. Liettualla oli oma "sudeetikysymyksensä" — Memel. Liettuan geostrateeginen asema ja ulkopoliittinen suuntaus oli miltei identtinen Tshekkoslovakian kanssa. Liettuan

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

politiikan peruskivinä olivat Kansainliitto ja kollektiivinen turvallisuus. Sen ulkopoliittinen asennoituminen rakentui luottamukselle Neuvostoliiton, Ranskan ja Englannin ystävyyteen ja sanotuilta valtioilta vaaran hetkenä saatavaan apuun. Näiden valtioiden, Liettuan luulon mukaan, tarjoamien vankkojen takeiden turvissa Liettua ei ollut yrittänytkään poistaa niitä syitä epäsopuun Saksan ja Puolan kanssa, jotka — suureksi osaksi sen itsensä matkaansaattamina — olivat olemassa. Päinvastoin, itsepintaisesti Liettua oli luullut voivansa noudattaa sisä- ja ulkopoliittikkaa, joka oli vienyt siksi vakaviin vastakohtaisuussuhteisiin sen molempiin suuriin naapureihin, että sotilaalliset selkkaukset kerran jos toisenkin olivat olleet uhkaamassa.

Tshekkoslovakian kohtalo avasi brutaalisesti Liettuan silmät. Käden käänteessä kävi Liettualle selväksi, että sen viipymättä oli tehtävä täyskäännös ja omaksuttava aivan uusia linjoja ulkopoliittikassaan, jos mieli teki säilyä Tshekkoslovakian tapaisesta katastrofista.

Aluksi ei oltu selvillä siitä, oliko nyt yritettävä tasapuolisesti samalla kertaa parantaa suhteita sekä Saksaan että Puolaan, vaiko, ensisijaisesti, ainoastaan toiseen niistä. Monilla tahoilla oltiin sitä mieltä, että selvä orientoituminen vain toiseen näistä maista muodostuisi Liettualle edullisimmaksi. Mutta eri mieltä oltiin siitä kumpeanko niistä.

Vaikkakaan ne näkökohdat, jotka tapahtuneessa väittelyssä tästä asiasta esitettiin, eivät sisältäneet mitään uutta, voi ehkä kuitenkin olla syytä lyhyesti tehdä selkoa niistä, kuvan antamiseksi niin hyvin Liettuassa nyt vallitsevista mielialoista kuin myös niistä ongelmista, joiden eteen Liettua oli asetettuna ratkaisua tehdessään.

N.k. katolisissa s.o. vaikutusvaltaisissa kirkollisissa piireissä kannatettiin lähentymistä Puolaan. Sanottiin: Puola on diplomaattisten suhteiden solmimisen jälkeen osoittanut niin paljon rehellistä tahtoa^{*)} päästä hyviin ja luottamuksellisiin väleihin Liettuan kanssa, ja Puolan ulkoministeri on niin juhlallisesti vakuuttanut, ettei Puolalla ole Liettuan itsenäisyyteen tai integriteettiin nähden minkäänlaisia vihamielisiä aikeita, että Liettuan ei tarvitse tehdä mitään muuta kuin kerta kaikkiaan niellä se seikka, että Vilnan, tosiasiallisesti ja lopullisesti ratkaistu kysymys poistetaan päiväjärjestyksestä, sekä omalta kohdaltaan vilpittömin mielin ryhtyä tavalliseen kansainväliseen kanssakäymiseen Puolan kanssa — ja asia on selvä. Sillä tavoin Liettua voittaa Puolan ystäväkseen ja voi vastaisuudessa luottaa sen apuun, taistellessaan etujensa puolesta Memelissä ja pyrkiesään lujittamaan ja puolustamaan kansainvälistä asemaansa yleensä.

Sotilaspiireissä ja nuoremman polven keskuudessa, joissa lähentymistä Saksaan eniten kannatettiin, sanottiin taasen: Puolaan ei koskaan voi luottaa. Se Liettuan pitäisi jo tietää. Puolan tavoitteet Liettuan suhteen ovat kaikkea muuta kuin viattomat. Vähintään Puola haluaa saada Liettuan niin täydellisesti poliittisen ja taloudellisen vaikutusvaltansa alaiseksi, että Liettuan riippumattomuus jää vain sanaksi. Mutta arvattavasti Puolan hankkeet tähtäävät vielä pitemmälle, eli Liettuan täydelliseen liittämiseen Puolaan, muodossa tai toisessa, ja siis Liettuan itsenäisyyden täydelliseen lopettamiseen. Niin ollen on Liettuan jyrkästi varottava lähentymistä Puolaan. Sitä paitsi Puola itse on niin vaarallisessa asemassa ja sisäisesti siksi heikko, että

*) Kts. Kaunasin-lähetystön rap. № 13, 1/XI 1938.

nojautuminen siihen ei tulisi tuottamaan mitään hyötyä vaan päinvastoin uusia vaaroja Liettualle. Taloudellisesti Liettua ei juuri ollenkaan hyötyisi lähentymisestä Puolaan. — Aivan toisenlaisiin, positiivisiin tuloksiin veisi lähentyminen Saksaan. Saksa on nyt Euroopan suurin voimatekijä. Sen ystävät voivat olla rauhallisia. Saksa ei, hyvien suhteiden edellytyksenä, vaadi Liettualta muuta, kuin ~~ikxxxxxxxxxxxx~~ että Memelin statuutteja lojaalisesti ja täydellisesti noudatetaan. Siihenhän Liettua jo muutenkin itse asiassa on velvollinen. Jos Liettua täyttää tämän velvollisuutensa ja ratkaisevasti osoittaa haluavansa lähentyä Saksaan, kuten niin monet muut maat viime aikoina ovat tehneet, Liettua voi — luottaen Hitlerin selityksiin, ettei Saksalla enää ole aluevaatimuksia Euroopassa — rauhallisesti suhtautua tulevaisuuden kansainvälisiin konflikteihin ja jatkaa taisteluaan sen vääryyden korjaamiseksi, joka Vilnan kysymyksessä sille on tehty, j.n.e. — Taloudellisesti Liettua lisäksi tulisi huomattavasti hyötymään lähentymisestä Saksaan.

Tähän taasen vastattiin: Ei suinkaan ole sanottu, että Saksan nykyinen ylivoima Euroopassa jää pysyväiseksi. Ja joka tapauksessa voitaneen pitää varmana, ettei Saksa — Hitlerin julistuksista huolimatta — ajanpitkään tule tyytymään siihen, että Memel jää Liettuaan, vaikka tämä maa kuinka tarkoin tahansa toteuttaisi statuuttien määräykset. Auttamattomasti Liettua niin ollen aikaisemmin tai myöhemmin joutuu ilmiriitaan Saksan kanssa. Kaikki yritykset todelliseen lähentymiseen kolmanteen valtakuntaan ovat siis ennakkolta tuomitut epäonnistumaan. Sille tielle ei niin ollen olisi lähdettävä.

Siinä neuvottelukokouksessa, johon Liettuan kaikki lähettiläät Euroopassa oli kutsuttu selostamaan asemamaissaan val-

litsevia katsantokantoja, jotta sen avulla ehkä päästäisiin selvyteen Liettuan vastedes noudatettavasta ulkopoliitikasta, oli myöskin — eräältä konferenssin osanottajalta saamieni ensi käden tietojen mukaan — huomattava osa läsnäolevista aluksi ollut sillä kannalla, että orientoituminen vain toiseen sen suurista naapureista olisi Liettuulle edullisinta. Saksan saavuttamasta valta-asemasta Euroopassa ja tämän aseman pysyvyydestä ja edelleen lujittumisesta oli kokouksen enemmistö suurin piirtein ollut yksimielinen. Niinikään oli myöskin yleensä katsottu voitavan luottaa Hitlerin juhlallisiin selityksiin, ettei Saksalla enään ole aluevaatimuksia Euroopassa, joten Liettuan ei ainakaan lähitulevaisuudessa tarvitsisi Berliinin taholta pelätä Anschluss-yrityksiä Memelin suhteen. Joka tapauksessa olisi parempi yrittää olla hyvissä väleissä Saksaan kuin vastakohtaisuus-suhteessa. Useat konferenssin osanottajista olivat niin ollen aluksi olleet taipuvaisia katsomaan, että selvällä saksalaisella suuntauksella olisi suurimmat edellytykset onnistua ja viedä tarkoitettuun päämäärään eli ulospääsyyn nykyisestä eristäytyneestä, uhatusta asemasta.

Neuvottelujen kuluessa pääsi kuitenkin se käsitys voitolle, että niin jyrkkää täyskäännöstä ja niin yksipuolista politiikkaa, kuin selvä saksalainen orientointi tietäisi, ainakaan toistaiseksi ei voitu pitää tarpeeksi harkittuna, vaan että kompromissilinja olisi suotavampi:

Vilpittömästi pitäisi yrittää tasapuolisesti parantaa suhteita niin hyvin Saksaan kuin Puolaan, ja voimien mukaan yrittää noudattaa todellista puolueettomuuspolitiikkaa kaikkiin suuntiin, niissä rajoissa, jotka Liet-

tuan geopolitiittinen asema ja nykyinen tilanne Euroopassa Liettualle asettavat.

Tämänmukainen tuleeikin, eri taholta saamieni tietojen mukaan, se ulkopolitiikka olemaan, jota Liettua lähitulevaisuudessa aikoo pyrkiä noudattamaan.

Vanhoja hyviä suhteita tullaan siis yrittämään ylläpitää Ranskaan, Englantiin ja Neuvostoliittoonkin, puhumattakaan muista Baltian-maista, ja uusia hyviä suhteita tullaan yrittämään luoda niin hyvin Saksaan kuin Puolaan. Tällöin ollaan kuitenkin täysin selvillä seuraavista tosiseikoista, jotka eivät voine jäädä oleellisestikin rajoittamatta yllähahmotellun politiikan konkreettista toteuttamista:

Ensiksi tulee hyvien suhteiden aikaansaaminen Saksaan ja Puolaan varmastikin edellyttämään, että suhteet Neuvostoliittoon tosiallisesti eivät ylitä korkeintaan "korrektien suhteiden" verrattain vaatimatonta tasoa.

Toiseksi tulee tietenkin Saksan ja Puolan välillä syntymään kilpailu, jossa tasapainon ylläpitäminen saattaa käydä Liettualle ylivoimaiseksi.

Tässä tapauksessa luullaan aivan yleisesti — kaikki puhuttelemani henkilöt ovat olleet sillä kannalla — että Liettua, asetettuna valinnan eteen, nykytilanteessa antaisi etusijan Saksalle.

Tämän johdosta tuntuukin minusta otaksuttavalta, että Liettua heti alusta alkaen on paneva pääpainon hyvien suhteiden aikaansaamiseen Saksaan.

Tähän suuntaan konkreettiset merkit viittaavatkin.

Koska Memelin kysymys on ollut saksalais-liettualaisten

välkien pääkompastuskivenä, oli Kaunasin hallituksen ensimmäisenä otteena, sen ryhtyessä toteuttamaan uutta suuntaustaan, yritys poistaa tämä kysymys päiväjärjestyksestä Saksaa tyydyttävällä tavalla — niin katkeralta kuin se varmasti tuntuikin — m.m. lakkauttamalla sotatila, joka oli ollut voimassa yli 12 vuotta ja miltei täydellisesti neutralisoinut Memelin saksalaisille myönnetyn autonomian tietämät oikeudet, palauttamalla kaksikielisyys, j.n.e. — Katsoen Memelin kysymyksen tärkeyteen ja monimutkaisuuteen, en tämän raportin puitteissa kuitenkaan voi antautua sen yksityiskohtaisempaan käsittelyyn, vaan olen palaava siihen eri raportissa, sen jälkeen kuin lähitulevaisuudessa, kuten toivon, olen Kaunasissa voinut perehtyä sen viimeaikaiseen kehitykseen ja niihin perspektiiveihin, jotka sen suhteen nyt avautuvat

Mitä Puolaan tulee, Liettua ei toistaiseksi ole ryhtynyt ainakaan ulkopuolisten tiedossa oleviin toimenpiteisiin suhteiden parantamiseksi. Mutta periaatteessa on — mikäli minulle asianomaiselta taholta on vakuutettu — päätetty todella tehdä mitä tehtävissä on. Niinpä aiotaan vakavasti yrittää päästä Puolan niin hartaasti toivomien kauppasuhteiden aikaansaamiseen, vaikkei se olekaan mikään helppo asia, katsoen siihen, että Puola kyllä tahtoo ja voi myydä paljon Liettualle, mutta ei halua eikä ehkä voikaan ostaa juuri mitään Liettualta. Lisäksi tullaan käytettävissä olevin keinoin yrittämään taivuttaa lehdistöä suopeamielisempään suhtautumiseen Puolaan, sekä tekemään loppu "Vilnan vapauttamisseuran" toiminnasta, niin paljon vastarintaa kuin nämä yritykset varmastikin tulevat kohtaamaan. Ollaan myös taipuvaisia varovaisessa muodossa myötävaikuttamaan siihen, että nykyisestä "administratiivisesta linjasta" vähitellen tulee todellinen rajalinja, j.n.e. Mutta liettualais-puolalaisten suh-

teiden ydinkysymyksen, Vilnan kysymyksen, nimenomaiseen poistamiseen päiväjärjestyksestä ei vielä oltane valmiita.

x

x

x

Mihin tosiasiallisiin tuloksiin Liettuan ulkopoliittiset ylläselostetut uus-suuntausyritykset tulevat johtamaan, sitä ei kukaan vielä voi sanoa. On otettava huomioon niin monta toistaiseksi tuntemantonta tekijää, ettei aprikoiminenkaan siitä kannata. Tulkoon tässä vain todetuksi, että Latvia ja arvatavasti Virokin ovat tyytyväisiä Liettuan osoittaman halun johdosta päästä parempiin suhteisiin Saksaan ja Puolaan, koska tämä Liettuan uusi asennoituminen tietenkin on omiaan huomattavasti helpottamaan sitä Baltian maiden ulkopolitiikan ko-ordinointia, joka on Baltian Entente'n päämääränä.

Ministeri:

Edvardas Pallas

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 15.

Ministeri Talin

Puussa 15/11 1938.

Riia SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 1163/38, VI-b

Riia SSA 15 P:ÄÄ MARRAS KUUTA 19 38.

VIITTAUS: N

P:ÄÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

LÄHETYS	
44 / 246 Puh. 38.	38.
18/11-38	
5	C26

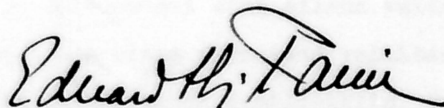
Ulkoasiainministeriö - LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen
Ministeriölle Kaunasin-lähetystön kuluva vuoden raportin

N° 15 Presidentti Smetonan jälleenvälitseminen.

Ministeri :

K A U N A S' I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Säläinen.

RAPORTTI n:o 15

R I I A - s s a 15 p:nä marras kuuta 1938.

Asia: Presidentti Smetonan jälle-
valitseminen.

44 246 Sal. S - 38.
18/11-38
5 C 26

Kuten lehdet tietenkin jo ovat kertoneet, jälleenalittiin eilen herra Antanas Smetona Liettuau Tasavallau Preäidentiksi uudeksi 7: vuotiskaudeksi, joka on jo hänen kolmas presidenttikautensa.

Asiaa oli, Liettuassa jo vakiintu-
neiden tapojen mukaan, niin " hoidettu ", ettei mitään vastaehdokasta ollenkaan ollut asetettu. Näin ollen oli vaalien tulos jo ennakolta selvä, eikä se sellaisenaan ansaitsisi käsitlemistä raportissa. Mutta erittäin kuvaavana Liettuau oloille saattaa olla ^{syvtyä} vihyesti tode-
ta, että vaikkakin Presidentti Smetonan, pitkänä hallituskauteuaan toteuttamaan sisäpolitiikkaa ja erikoisesti sinä aikana valtaan pää-
seeseen " Familienregiment'iin " laajoissa piireissä valitsee vaka-
vaa tyytymättömyyttä, joka usein on puhjennut ilmiilekkiin, tullen tosin tähän saakka aina väkivaltaisesti ja verisesti tukahdutetuksi, kuten menneinä vuosina useissa raporteissa olen tiedoittanut, ja vaikkakin Presidentti Smetonan itsepintaisesti noudattama ulkopoliitikka on kärsinyt mitä täydellisimmän haaksirikon, kuten lienee selville-
käynyt Kaunasin lähetystön viime raporteista - niin ei kukaan silti nyt uskaltanut julkisesti asettua vastustamaan hänen jälleenalitsemistaan. Niinpä hän tulikin muodollisesti yksimielisesti jälleenalii-

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

-tuksi 118 :lla äänellä 120:stä, kahden äänestyslipun ollessa „virheellisiä.”

Osaksi tämä kaikki tietenkin riippui siitä henkilöllisyyksien silmiinpistävästä puutteesta, joka vallitsee Liettuassa, ja joka jo semmoisenaan teki oppositiolle miltei mahdollottomaksi nimittää edes Smetonan formaattia olevaa miestä vastaehdokkaaksi. Mutta pääasiassa se kieltämättä riippui maassa vallitsevasta regime'istä, joka määrätietoisesti säälimättä tukahduttaa jokaisen pienimmänkin yrityksen horjuttaa vallassa olevan liikin valta-asemaa. Vastaehdokkaan asettaminen ja vaalipropagandan harjoittaminen Smetonaa vastaan olisi niin ollen vaatinut suurempaa moraalista voimaa vallitsevaa regime'ia vastustavilta piireiltä kuin mitä nykypäivien Liettuassa on löydettävissä.

MINISTERI :

Edvardas D. Palina

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA: _____

Kaunaisissa olevan lähetyksen raportti n:o 16.

Ministeriö Palin

Riässa 18/12 1938.

RIIA SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 1280/38, VI-b.

Riiassa 19 P:NÄ joulukuuta 19 38.

VIITTAUS: N

P:NÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

49 / 247 Val. S. - 38.
21 / 12 - 38
5 C 26
Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin

N° 16, Ulkoministeri Lozoraitisin eron syyt ja yleinen tilanne Liettuassa.

Ministeri:

Edmundas Tautkus

KAUNASISSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 16.

Riiaassa 18 p:nä joulukuuta 1938.

Asia: Ulkoministeri Lozoraitisin
eron syyt ja yleinen
tilanne Liettuassa.

49 242 Sal. S. 38
2/12-38
5 C 26

Ennen lähtöäni Kaunasiin ei Riiaassa ollut, kuten silloin sähköitin, saatavissa tietoja ministeri Lozoraitisin ääkiä tapahtuneen eron todellisista syistä. Kaunasissa, jossa olin eilispäivään saakka, sain niitä sitä runsaammin. Teknillisistä syistä en sieltäkään kuitenkaan voinut lähettää kohtiin minkäänlaisia tiedoituksia. Vaikka nyt saamani tiedot, selityksinä Lozoraitisin eroon, siten eivät enää ole aivan ajankohtaisia, olen silti alla tekevä niistä lyhyesti selkoa — ei vain siitä syystä, että jokaisen lähetystön tiedotustoimintaan tietenkin aina kuuluu sattuneen ulkoministerivaihdoksen analysoiminen, vaan ennen kaikkea sen vuoksi, että ministeri Lozoraitisin eron syyt ovat erittäin tunnusmerkillisiä liettualaisille oloille, ja että eräät hänen eronsa yhteydessä todettavissa olleet ilmiöt paremmin kuin pitkät selostukset kuvaavat Liettuassa nyt vallitsevaa sisäpoliittista tilannetta.

Ryhtyessäni tässä lyhyesti selostamaan tätä kaikkea, tulloon aluksi todetuksi, että Lozoraitisin ero oli omiaan herättämään tavallista suurempaa huomiota kahdesta syystä: Ensiksi se tapahtui 10 päivää sen jälkeen kuin hänet oli

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

nimitetty vakinaiseksi ulkoministeriksi, hänen toimittuaan 8 kuukauden aikana v.a. ulkoministerinä siinä hallituksessa, joka muodostettiin Puolan uhkavaatimuksen hyväksymisen jälkeen viime maaliskuussa. Toiseksi se sattui ajankohtaan, joka ulkopoliittisessa suhteessa on Liettualle erittäin kriittillinen ja vakava — ehkä kriittillisempi ja vakavampi kuin koskaan ennen niinä 5 vuotena, joina Lozoraitis on ollut Liettuan ulkoasiain johdossa.

Niin ollen on luonnollista, että Kaunasin diplomaattipiireissä Lozoraitisin demissioonin syitä vilkkaasti pohdittiin ja eri tavoin selitettiin.

Vaikka virkaveljeni keskuudessa eri mielipiteitä siitä oli olemassa, sain puolestani sen selvän käsityksen, että poliittiset tekijät — sekä ulko- että sisäpoliittista laatua — pääasiassa, joskaan ei yksinään, olivat syynä Lozoraitisin eroon. Tosin ei sikäli, että hänen ja hänen hallitustovereidensa tai Tasavallan Presidentin välillä olisi ilmennyt oleellisia mielipiteiden eroavaisuuksia Liettuan kahdessa nykytärkeässä suuressa ulkopoliittisessä kysymyksessä: suhteiden järjestäminen Puolaan ja Memelin kysymyksen selvittäminen^{*)}. Mitä Puolaan tulee vallitsee näet tätä nykyä Liettuan hallituspiireissä — aikaisempaan päinvastaiseen kantaan verrattuna — suorastaan oudoksuttava yksimielisyys välttämättömyydestä parantaa suhteet Puolaan, maksoi mitä maksoi. Ja mitä Memeliin tulee, oli

*) Näistä kysymyksistä, joista, kuten tiedetään, viimemainittu on sangen kriittisessä vaiheessa, olen lähettävä erikoisraportit, niin pian kuin olen ehtinyt seuloa sitä osaksi aika ristiriitaista aineistoa, joka Kaunasissa tuli kooduksi. — Tässä raportissa koskettelen niitä sen vuoksi ainoastaan niin paljon, kuin yhteys vaatii.

Lozoraitis epäilemättä yhtä valmis kuin kaikki muutkin tekemään vaikka mitä, yrittääkseen viime hetkessä pelastaa sen, mikä vielä pelastettavissa voi olla, mutta myös yhtä neuvoton kuin hänen suhteen, miten pitkälle konkreettisesti on mentävä välttämättömissä myönnytyksissä.

Vaikka siis näin ollen asiallisia mielipiteiden eroavaisuuksia maan tärkeimmissä ulkopoliittisissä kysymyksissä ei ollut olemassa Lozoraitisin ja hänen hallitustovereidensa kesken, olivat, saamani käsityksen mukaan, hänen eronsa pääaiheet kuitenkin poliittista laatua, joskin henkilökohtaiset syyt myös siihen myötävaikuttivat. Tämän käsitykseni tukemiseksi tulkoon tässä seuraava todetuksi:

Ensiksi Lozoraitis ei ollut oikea mies sen ulkopoliittisen uussuuntauksen toteuttamiseen, jonka Liettua, Tšhekkoslovakian tapahtumien jälkeen, oli omaksunut, ja josta tein selkoa Kaunasin-lähetystön raportissa № 14: Useilla tahoilla puolipuolalaisena pidetty Lozoraitis pelkäsi kompromettoida itseään tarmokkaalla lähentymispolitiikalla Puolaan, ja tämä hänen pelkonsa lamautti kaikki hänen otteensa mainitussa suhteessa. Saksan taholta taasen oli selvästi annettu ymmärtää, että Berliinissä ei luotettu Lozoraitisiin, ja että ainakaan niin kauan kuin hän pysyi ulkoasiain johdossa, mitään tuloksellisia neuvotteluja Memelin kovin kärjistyneestä kysymyksestä ei olisi odotettavissa. Jo näistä syistä Lozoraitis ei nykytilanteessa kauan olisi voinut pysyä ulkoministerinä.

Mutta ei vain suhteissa ulkovaltoihin vaan myöskin sisänpäin Lozoraitisin asema viime aikoina oli käynyt yhä heikommaksi, etenkin voimakkaan ja itsenäisen abbé Mironasin tultua pääministeriksi (viime maaliskuussa). Hänen poliittinen arvo-

valtansa ja vaikutusvaltansa oli silmiinpistävästi laskenut. Yleisesti havaittavissa olevina esimerkkeinä tästä tosiasiasta tulokoon tässä mainituksi seuraavat seikat: Viimeaikaiset tärkeämmät ulkopoliittiset deklaratiot oli pääministeri itse tehnyt, sivuuttaen demonstratiivisesti ulkoministerinsä. Ulkovaltojen lähettiläät olivat todenneet tarkoituksenmukaisimmaksi tärkeämissä asioissa kääntyä suoraan pääministerin puoleen, ohi ulkoministerin, ja yhä enemmän ruvenneet niin tekemäänkin. Monissa ulkoasiainhallinnon tärkeissä nimitysasioissa oli ulkoministeri tullut asetetuksi tapahtuneen tosiasian eteen, j.n.e.

Myöskin yleisöpiireissä olivat Lozoraitisin aseman turmelleet hänen ylimielinen ja irooninen esiintymistapansa, hänen huonot suhteensa hänen alaisiinsa virkamiehiin, eräs hänen rakkausjuttunsa, joka kaikkialla oli puheen aiheena, y.m. sellaiset seikat. Näin ollen myös henkilökohtaiset syyt olisivat tehneet hänen asemansa ajan pitkään kestävämmäksi.

Täten oli luonnollista, että Lozoraitis ensimmäisenä heitettiin yli aidan, kun yhä vaarallisemmaksi käyvä tyytymättömyys hallitussuuntaan rupesi vaatimaan uhreja ja myönnytyksiä, kuten alla olen tarkemmin selostava. Siten maan sisäpoliittisen tilanteen kehitys antoi viime sysäyksen Lozoraitisin eroon ulkoministerin paikalta.

Ennenkuin siirryn Lozoraitisin demissionin kanssa siis läheisessä yhteydessä olevan sisäpoliittisen tilanteen käsittelyyn, haluan kuitenkin vielä todeta, että Lozoraitisin ero ei vain muodollisesti, vaan myöskin tosiasiallisesti, ainakin sikäli tapahtui vapaaehtoisesti, että hän, oivallettuaan asemansa heikkouden ja jouduttuaan "ans Ende seiner Weisheit" ratkaisua vaativien ulkopoliittisten ongelmien suhteen, jo kauan oli halunnut päästä vapaaksi ulkoministerin vastuusta ja jo pariin ottee-

seen pyytänytkin eroa. "Wie die Ratten wollte er schon lange das sinkende Schiff verlassen", sanoi minulle kaksi lähettilästä Kaunasissa.

x

x

x

Ylläolevalla lienevät syyt ulkoministeri Lozoraitisin eroon tulleet tarpeeksi valaistuiksi. Tässä salostuksessa viittasin siihen kärjistyneeseen sisäiseen tilanteeseen, joka Liettuassa tällä haavaa vallitsee, ja joka tulevaisuutta arvostellen on melko lailla merkityksellisempi kuin Lozoraitisin ero semmoisenaan. Niin ollen sisäisen tilanteen viimeaikainen kehitys Liettuassa ei tässä yhteydessä voi jäädä käsittelemättä.

Saapuessani kuluvan kuun keskivaiheilla Kaunasiin oli ilmapiirin raskaus siellä miltei fyysillisesti huomattavissa. Huolestuneisuus, epävarmuus ja lähiaikojen tapahtumien pelko painoi kaikkien mieltä. Peittelemättä oli katkeruus purkautunut ilmi vallassa olevaa hallitussuuntaa vastaan, jonka ulkopoliittikka oli johtanut nykyiseen tilanteeseen: Vlnasta oli ollut pakko nöyrästi luopua — Vlnasta, jonka vapauttamisen oli saarnattu olevan Liettuan kansan pyhin tehtävä, josta ei koskaan saisi luopua. Memelin menetys, muodossa tai toisessa, uhkaa — Memel, joka on Liettuan ikkuna länteenpäin ja sen talouselämän elinhermo. Sovjet-ystävyyys, johon niin suuria toiveita oli asetettu, on osoittautunut arvottomaksi. Koko valtion tulevaisuus näyttää uhaltulta. Ei näin ollen hämmästyttä, jos nykyisen hallitussuunnan katsotaan ulkopoliittikkassaan kärsineen täydellisen haaksirikon ja jos laajat kansalaispiirit, hyvin tietäen, ettei Lozoraitis yksinään ollut siihen syyppää, yhä kärsimättömämmin ovat ruvenneet

vaatimaan perinpohjaisia muutoksia valtion johtoon.

Oivaltaen tilanteen vakavuuden presidentti Smetona pari päivää Lozoraitisin eron jälkeen suoritti neljä lisämuutosta hallituksessaan. Näihin nähden tulokoon mainituksi se merkille pantava asia, että kaksi uusista ministereistä on ainakin kuulunut Woldemarasin-ryhmään. Väitetään Smetonan olevan valmiin ottamaan lisääkin Woldemarasin kannattajia hallitukseensa. Tämä osoittaa selvää selvemmin, kuinka heikoksi Smetona ja miehet hänen ympärillään tuntevat asemansa, ja miten melkein epätoivoisin keinoin he yrittävät pelastaa vallassa pysymisensä. Onhan muistettava, että Woldemarasin nimi on kaiken sen symboli, mikä merkitsee Smetonan vastustamista

Smetonan yritys parantaa tilannetta ottamalla kaksi Woldemarasin kannattajina pidettyä miestä hallitukseen ei kuitenkaan vienyt tarkoitettuun tulokseen. Nämä kaksi herraa Woldemarasin ryhmän johto näet heti julisti pannaan, ja viikon päivät hallituksen uudestijärjestelyn jälkeen tapahtui Kaunasissa, Memelissä ja muualla maassa suuria mielenosoituksia, joissa huudettiin: Alas hallitus, alas Smetona, eläköön Woldemaras! Pidettiin kokouksia, joiden päätöslauselmien päävaatimuksena oli uuden hallituksen muodostaminen, jonka johdossa olisi Woldemaras, koska ainoastaan hän saataisi johtaa Liettuan ulos siitä ulkopoliittisesta umpikujasta, johon nykyinen hallitussuunta on johtanut maan.

Nämä mielenosoitukset olivat sikäläkin merkillepantavia, että niihin runsaasti osallistui myös henkilöitä, jotka kuuluvat toiseen suureen oppositioryhmään, entiseen kristillis-demokratiseen puolueeseen, jolla tosin ei ole sellaista johtajaa kuin Woldemaras, mutta jonka kannattajat ovat melko lailla lukuisammat kuin Woldemarasin, ja jonka takana on mahtava katooninen kirkko, johon Smetona myöskin on pilannut välinsä. Sisäisesti nämä kaksi oppositioryhmää ovat kaukana toisistaan. Kristillisdemokraatit ovat

vapaamielisiä ja puolalaisystävällisiä, Woldemarasin kannattajat taas jyrkästi oikeistolaisia ja saksalaisystävällisiä. Mutta yrityksissään kaataa Smetona ne nyt ovat löytäneet toisensa — tietenkään vain ohimenevästi. Poliisin onnistui tosin verrattain helposti tehdä loppu kerrotuista mielenosoituksista ja kokouksista, ja ankariin toimenpiteisiin on ryhdytty järjestyksen ylläpitämiseksi vastaisuudessa: Kaunas ja eräät muut paikkakunnat on uudelleen julistettu poikkeustilaan 6 kuukauden ajaksi; n.50 vastustuspiireihin kuuluvaa johtohenkilöä on vangittu, m.m. eräs aikaisempi kristillis-demokraattinen pääministeri; yliopisto on suljettu — yksi kokous oli näet pidetty siinä, j.n.e. Tilanteen herrana on kieltämättä toistaiseksi hallitus, jonka luotettavana tukena ainakin vielä ovat armeija ja vahvat poliisijoukot. Mutta kansan, erittäin n.s. intelligensin, keskuudessa kuuuuu tyytymättömyys ja viha vakavammin kuin koskaan ennen — ja se tietää aika paljon! Jos esimerkiksi Memelin kysymystä ei saada sovinnolla ratkaistuksi, tai tilanne jollakin muulla tavoin kärjistyy nykyistä vielä pahemmaksi, ei kukaan voi/tietää, mihin sisäpoliittisiin mullistuksiin se saattaa johtaa.

Useilla tahoilla arvellaankin presidentti Smetonan kaiken varalta ehkä piankin turvautuvan viimeiseen keinoonsa: sotilasdiktatuurin pystyttämiseen armeijan päällikön, kenraali Raštikisin, muodostaman hallituksen avulla.

x

x

x

Mitä vielä tulee ulkoministeri Lozoraitisin seuraajaan, ministeri Urbšysiin, tulkoon tässä lopuksi todetuksi, että hän — jonka hyvin tunnen sekä hänen lähettiläsajaltaan Riiaassa että hänen toiminnastaan viime vuosina Kaunasin ulkomi-

nisteriön kansliapäällikkönä — on, Liettuan oloja silmälläpitäen, poikkeuksellisen hieno ja sivistynyt mies, joka ei katsonut voitavansa kieltäytyä siitä raskaasta tehtävästä, mikä hänelle uskottiin. Mikään voimamies hän ei liene, mutta tärkeämpi on ehkä Liettualle, että sen ulkoministerinä on varovainen ja harkitseva mies tällä haavalla, kun maan ulkopoliittikan tehtävänä on yrittää korjata aikaisemmat kohtalokkaat virheet, ja kun sen ainoana mahdollisuutena on koettaa taitavuudella — eikä jyrkällä vastarinnalla — pelastaa sen mikä pelastettavissa on.

Ministeri: *Eduard H. Fain*

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 26

ASIA:

Kaunasissa olevan lähetystön raportti n:o 17.

Ministeri Pallas

Riassa 26/12 1938.

RIIASSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

KIRJELMÄ n:o 1313/38, VI-b.

Riia Ssa 28 P:nÄ joulukuuta 1938.

VIITTAUS: N

P:nÄ KUUTA 19 P:TTY n:o

VIITTAUS: D. U. M. / 19

57/247. Pelt. X -38.
30/12-38
5. C26

Ulkoasiainministeriö LLE

ASIA: Raportti.

Toimitan tämän mukana kunnioittaen Ministeriölle

Kaunasin-lähetystön kuluvan vuoden raportin

N° 17, Memelin kysymys I.

Ministeri:

Edvard H. Tamm

KAUNASI SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 17.

Riia ssa 26 p:nä joulukuuta 1938.

57/242 Sal. S -38.

Asia: Memelin kysymys I.

20/12-38

5 C26

Palattuani Kaunasista Riikaan vähän ennen joulua tein Ulkoministeriön Poliittisen Osaston Herra Päälikölle puhelimitse lyhyesti selkoa niistä vaikutelmista, jotka olin Kaunasissa saanut Memelin kysymyksen nykyisestä tilasta. Korostin tämän kysymyksen olevan kriittillisessä vaiheessa, ja hahmottelin sen kehityksen eri mahdollisuuksia, sikäli kuin olojen epäselvyys sen salli. Sen jälkeen tilanne tosin ei ole sanottavasti seljennyt, mutta en silti halua lykätä kauemmas sen analysoimista ja niiden perspektiivien käsittelyä, jotka sen kehitysmahdollisuudet avaavat, koska tämä tilanne sellaisenaan — niin epäselvä kuin se yhä edelleen onkin — ansaitsee tavalista suurempaa huomiota, niitä konkreettisia tapahtumia odotettaessa, jotka lähitulevaisuus tuonee mukanaan.

Niissä lukuisissa raporteissa, jotka minulla kuluineiden viiden vuoden aikana on ollut aihetta toimittaa Ministeriölle Memelin kysymyksestä, olen miltei säännöllisesti ollut pakotettu toteamaan tämän kysymyksen kehittyvän suuntaan, joka ei voinut olla huolestuttamatta syrjästäkatsojaa, asioita Liettuan kannalta arvosteltaessa. Silloin tällöin on tosin jonkinlaisia tilanteen paranemisen oireita ollut havaittavissa,

JAKELUOHJE:

Tavallinen.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

mutta puolestani olen aina — kuten esim. raportissani touko-
kuun 8 p:ltä v.1937, jona ajankohtana useilla tafoilla oltiin
kovinkin optimistisia — ~~nimenomaan~~ korostanut, että näköjään
tydyttävä kehitys ei voinut olla muuta kuin ohimenevää laatua.
Kun Liettua, sen ulkopoliittisen uussuuntauksen yhteydessä, jonka
se peittelemättä käden käänteessä omaksui Tshhekkoslovakian ta-
pahtumien jälkeen, rupesi äkkiä yrittämään korjata siihenastisia
kohtalokkaita virheitä Memelin-politiikassaan, suhtauduin skeptil-
lisesti niidenkin tuloksiin. Pelkäsin, että Liettua - huoli-
matta siitä, että sen aiheet tällä kertaa ehdottomasti olivat
rehelliset — jälleen liian myöhään oli käsittänyt, mitä
kello oli lyönyt. Ja niin tuntuukin asianlaita olleen, eli
— kuten Kaunasissa sanottiin: kun juna kerran on lähtenyt
liikkeelle, ei auta, vaikka kuinka juoksisi perään. Omalla
painollaan ja Kaunasin hallituksen voimatta siihen sanottavasti
vaikuttaa Memelin kysymys nyt lähennee sitä lopullista ratkaisua,
jonka Berliini päättää sille antaa. **Että** tämä ratkaisu tulee
merkitsemään niiden suhteiden enemmän tai vähemmän perinpohjaista
höllentämistä, jotka liittävät Memelin Liettuaan, tuntuu varmalta
Ja niinikään lienee selvää, että se tulee merkitsemään Saksan
lisävoimistumista näillä kulmilla yleensä, ja erikoisesti Liet-
tuan joutumista enemmän tai vähemmän täydellisesti Saksan vai-
kutusvallan alaiseksi. Siihen, että tällä tavoin arvattavasti
nyt tulee käymään, Liettua ei ole syytön. Aikaisemmissa rapor-
teissani en ole jättänyt korostamatta sen politiikan virheelli-
syyttä ja onnettomuutta, jota Liettua itsepintaisesti on Meme-
lissä yrittänyt toteuttaa. Nyt Liettuan täytyy korjata tämän
väärän ja sokean politiikkansa katkerat hedelmät.

Miten katkeriksi nämä tulevat muodostumaan —

mutta puolestani olen aina — kuten esim. raportissani touko-
kuun 8 p:ltä v.1937, jona ajankohtana useilla tahoilla oltiin
kovinkin optimistisia — ~~nimenomaan~~ korostanut, että näköjään
tydyttävä kehitys ei voinut olla muuta kuin ohimenevää laatua.
Kun Liettua, sen ulkopoliittisen uussuuntauksen yhteydessä, jonka
se peittelemättä käden käänteessä omaksui Tshekkoslovakian ta-
pantumien jälkeen, rupesi äkkiä yrittämään korjata siihenastisia
kohtalokkaita virheitä Memelin-politiikassaan, suhtauduin skeptil-
lisesti niidenkin tuloksiin. Pelkäsin, että Liettua - huoli-
matta siitä, että sen aikeet tällä kertaa ehdottomasti olivat
rehelliset — jälleen liian myöhään oli käsittänyt, mitä
kello oli lyönyt. Ja niin tuntuukin asianlaita olleen, eli
— kuten Kaunasissa sanottiin: kun juna kerran on lähtenyt
liikkeelle, ei auta, vaikka kuinka juoksisi perään. Omalla
painollaan ja Kaunasin hallituksen voimatta siihen sanottavasti
vaikuttaa Memelin kysymys nyt lähennee sitä lopullista ratkaisua,
jonka Berliini päättää sille antaa. **Että** tämä ratkaisu tulee
merkitsemään niiden suhteiden enemmän tai vähemmän perinpohjaista
höllentämistä, jotka liittävät Memelin Liettuaan, tuntuu varmalta
Ja niinkään lienee selvää, että se tulee merkitsemään Saksan
lisävoimistumista näillä kulmilla yleensä, ja erikoisesti Liet-
tuan joutumista enemmän tai vähemmän täydellisesti Saksan vai-
kutussvallan alaiseksi. Siihen, että tällä tavoin arvattavasti
nyt tulee käymään, Liettua ei ole syytön. Aikaisemmissa rapor-
teissani en ole jättänyt korostamatta sen politiikan virheelli-
syyttä ja onnettomuutta, jota Liettua itsepintaisesti on Meme-
lissä yrittänyt toteuttaa. Nyt Liettuan täytyy korjata tämän
väärän ja sokean politiikkansa katkerat hedelmät.

Miten katkeriksi nämä tulevat muodostumaan —

siinä kysymys, joka, ollessani Kaunasissa tämän kuun keskivaiheilla, askarrutti kaikkien mieltä, aiheuttaen levottomuutta ja tyytymättömyyttä ympäri maan. Tätä kirjoitettaessa on yhä edelleen mahdotonta varmuudella vastata siihen. Mutta yhtä ja toista joka tulevaisuutta arvostellen on merkillepantavaa, voi silti jo todeta. Niinpä ei mitään epäilystäkään ole siitä, etteikö valtavin osa Memelin alueen asukkaista haluaisi mahdollisimman nopeata ja täydellistä "Anschluss"ia Saksaan. Että näin on asianlaita riippuu ensi sijassa psykologisista syistä eli siitä vetovoimasta, joka vahvistuneella, itsetietoisella, mahtavalla kolmannella valtakunnalla yleensä on sen rajojen ulkopuolella asuviin saksalaisiin vähemmistöihin. Toiseksi ovat kieltämättä poliittiset, sivistykselliset ja osaksi taloudellisetkin olot Memelissä olleet sellaiset, että ne suorastaan eivät ole voineet olla herättämättä Anschluss-pyrkimyksiä. Tämän alueen autonomisten oikeuksien julkea polkeminen, ja sen saksalaisen väestön häikäilemätön sorto Kaunasin hallituksen taholta on luonnollisesti, Berliinin propagandan kanssa, synnyttänyt Memelin saksalaisissa intohimoisia toiveita päästä irti Liettuasta ja yhtyä Saksaan. Memelin saksalaisten sivistyksellisesti kieltämättä melko lailla korkeampi taso kuin "isäntäkansan" on sekin puolestaan synnyttänyt heissä voimakkaita pyrkimyksiä vapautua viimeainitun yliherruudesta. Taloudellisessa suhteessa taasen ovat vertailut maataloustuotteiden hintojen välillä rajan eri puolilla kaikissa — myös liettualaisissa — maanviljelijöissä Memelin alueella herättäneet toivon, että raja Saksaan poistettaisiin. — Sitä vastoin Memelin kaupungin liikemiehet, jotka ymmärtävät liettualaisen takamaan merkityksen Memelin satamalle ja kaupungin siitä riippuvalle liike-elämälle, pelkäävät rajan luomista Memelin alueen ja Varsinais-

Liettuan välillä. Mutta lukuunottamatta heitä ja niitä liettualaisia virkamiehiä, jotka alueen liettualaistuttamistarkoituksessa on sinne siirretty, memeliläisten valtava enemmistö epäilemättä toivoo yhtymistä Saksaan.

Tuleeko jo lähiaikojen kehitys todella viemään tähän, on kuitenkin toinen kysymys, mikäli asioita tällä haavaa voi arvostella.

Merkillepantavaa on tässä suhteessa, että memeliläisten johtajien taholta konkreettista Anschluss-vaatimusta ei vielä ole esitetty. Niissä lukuisissa julkilausumissa ja puheissa, joihin äskettäiset maapäivävaalit antoivat aiheen, vältettiin silmiinpistävästi presisoimasta vaatimuksia ja tyydyttiin epämääräisiin formulointeihin: "Statuutit eivät enää tyydytä meitä, me haluamme enemmän!" "Me tahdomme vapautta". "Me vaadimme saada itse määrätä asioistamme". "Me emme enää luota Kaunasin lupauksiin, me vaadimme tekoja". "Jollei meidän toivomuksiimme suostuta, voi vaatimus "takaisin valtakuntaan" tulla esitetyksi sellaisella voimalla, ettei mikään vastustus auta", j.n.e.

Osaksi tämä epämääräisyys tietenkin riippui siitä, että taktillisista syistä ei ennen maapäivävaalien toimittamista haluttu kiinnilyödä kantaa. Mutta myöskin näiden vaalien tultua — tunnetulla tuloksella — suoritetuksi, täsmällisempiä vaatimuksia ei ainakaan tähän mennessä ole tietääkseni esitetty memeliläisten taholta.

Kaunasin diplomaattipiirien yksimielisen käsityksen mukaan tämä johtuu siitä yksinkertaisesta syystä, ettei Berliini vielä ole tehnyt lopullista päätöstään asiassa. Toistaiseksi Berliinin antamat ohjeet tuntuvat rajoittuneen siihen, että nykyistä

otollista tilannetta kaikin keinoin ja voimin on hyväksi käytettävä ainakin sellaisen asiantilan saavuttamisen valmistamiseksi, jota Kaunasin virkaveljieni mielestä voitaisiin pitää nykyisen käymistilan n.s. minimituloksena: s.o. että Memelistä tulee eräänlainen uusi Danzig eli alue, joka muodollisesti on Liettuan suvereniteetin alainen, ja jonka sataman käyttöön Liettualle varataan sille välttämättömät oikeudet, mutta joka muuten lainsäädännöllisesti ja hallinnollisesti, poliittisesti, sivistyksellisesti ja taloudellisesti aikaa myöten tulee täysin "gleichgeschaltet" kolmannen valtakunnan kanssa.

Mitä tietä ja mitä keinoja käyttäen tähän tulokseen tullaan pääsemään, ja tuleeko kehitys todella siihen pysähtymään - ainakin joksikin ajaksi - se on vielä hämärän peitossa. Vain yksi seikka tuntuu varmalta, eli se, että lopullinen tulos riippuu yksinomaan Berliinin päätöksestä asiasta, koska mitään realistista vastustusta tämän päätöksen toteuttamista vastaan — tulkoonpa se minkälaiseksi tahansa — ei liene odotettavissa ainoakaan toisen valtakunnan taholta, ja Kaunasille siis ei jää muuta mahdollisuutta kuin taipua sen edessä.

Ministeri:

Edmund H. Tamm